

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Օրերի շեժ

ՌԱԿ 100-ամյակ

Առանց տոնի եւ տոնակատարության, առանց հանդիսամասերի սրամադրության, Ռանկավար Ազատական կուսակցությունը այսօր, 2021 թ. հոկտեմբերի 1-ին, արձանագրում է իր հիմնադրման 100-ամյակը: 1921 թ.ի այդ օրը, դառնակից հաղթական բանակների կողմից գրավված Կ. Պոլսում, նախկին Արմենական, Գաղափարակցական, Վերակազմյալ Հնչակյան, արեւելահայ ժողովրդական եւ այլ կառույցներ նախադրելով համաձուլվելով Ռանկավար եւ Ազատական կուսակցությունների մեջ՝ հռչակեցին կազմությունը միաձուլվելու կառույցի՝ ՌԱԿ-ի: Համաձուլման, միավորման այդ ակտը հայ իրականության մեջ ուրիշ բացառիկ, նույնիսկ անհրաժեշտ էր հայ ժողովրդի դասնության սլոյա հանգամանքներում: Մեծ եղեռնից, դաժանաբանություններից, բռնազաղթվածների մի մասի Կիլիկիա, Կ. Պոլիս եւ այլուր վերադարձից, առաջ նորից գաղթելուց, իսկ Արեւելյան Հայաստանում Առաջին անկախ հանրապետության փլուզումից, սովետական կարգերի հաստատումից հետո հայության կյանքում եւ ողջ սարածաբանում բոլորովին նոր, աննախադեռ իրավիճակ էր ստեղծվել եւ անհրաժեշտ էր միասնաբար դիմագրավել, որքան որ հնարավոր էր, ամբողջովին նոր, դժվարին մարտահրավերները՝ գաղթական դարձած հայության մնացորդացի տեղավորում եւ որբահավաք, արդեն գոյություն ունեցող գաղութների վերակազմակերպում, Մայր հայրենիքի մեզ մնացած մասի վրա ազգահավաքի հնարավորությունների օգտագործում, և. Հայաստանի վերափոխումը, սովետական իշխանությունների հետ համագործակցության ուղիների ու ձեւերի ստեղծում, միջազգային՝ հասկալի աներկյան բարեսիրական կազմակերպությունների եւ Նանտեմի հիմնարկի, ինչպես նաեւ գաղթական հայերին հյուրընկալած երկրների իշխանությունների հետ հարաբերությունների հաստատում, եւ այլն:

ՌԱԿ-ի հիմնադիր հայրերը, իրատես, հեռատես ու գործնամիտ մարդիկ, լայն լավ հասկանում էին, որ մեկ կուսակցության ուժերից վեր է նման դասակարգությունների կատարումը, հետաքրքիր սերտագույն համագործակցություն հաստատելու Պողոս Նուբարի Բարեգործականի հետ՝ թե՛ գաղութների իմունակազմակերպման, թե՛ Հայաստանի վերափոխման եւ թե՛ ազգադասակարգության գործերում, ոչ միայն ՀԲԸՄ-ին համադասախախտ կարգերի սրամադրմամբ, այլեւ նյութական աջակցությամբ: Նույնը՝ նաեւ Մայր հայրենիքին: Այսօր ո՞վ է հիշում, որ, օրինակ, Երեւանի Գյուղատնտեսական ակադեմիայի շենքը կառուցվել է Բոսնիայի ՌԱԿ «Պայքար» թերթի 10 հազար դրվարի նվիրակությամբ:

Ավելին. նորաստեղծ կուսակցության առաջին գործերից մեկը եղավ իր աննախորձառու ղեկավարներից մեկին՝ Արսակ Դարբինյանին առաջելու Սովետական Հայաստան՝ Ալեքսանդր Մյասնիկյանի հետ հանդիպման՝ դարձաբանումներ ստանալու եւ համագործակցության կարելիություններն ստուգելու: Արդյունքում՝ Սովետական Հայաստանի կառավարությունը ամենայն հայոց կառավարություն չէ, այո՛՝ մասնակի հայրենադարձությանը, այո՛՝ նոր բնակավայրերի ստեղծմանը, այո՛՝ սովետական անասնաբույժական ճնշումների դիմադրմանը, իսկ խոսքով՝ ՌԱԿ-ը առաջին հիմնադիրներից է Երրորդ հանրապետության, ինչպես որ ժողովրդական կուսակցությունը էր եղել Առաջին հանրապետության հիմնադիրներից եւ նույնիսկ մաս կազմել կրակից իր կառավարությանը:

Ուղղություններ՝ որոնք հետագա սասանայակների հողվույթում մնացին, զարգացան անշեղորեն, միաժամանակ աղագուցելով, որ ՌԱԿ-ը ազգային կուսակցություն է, որի դիրքորոշումը Հայաստանի իշխանությունների նկատմամբ ոչ թե գաղափարախոսական, այլ՝ բացառապես ազգային է:

Իր այդ դիրքորոշմանը ՌԱԿ-ը հավասարիմ մնաց նաեւ Սովետական Հայաստանի կազմալուծման ժամանակաշրջանում. ՌԱԿ-ը դարձավ մեկը այն 5 կուսակցություններից, եւ միակը ավանդական կուսակցություններից, որի անունը արձանագրված է Անկախության հանրապետության անցկացման դասնական որոշման ակտ: Այլ խոսքով՝ ՌԱԿ-ը առաջին հիմնադիրներից է Երրորդ հանրապետության, ինչպես որ ժողովրդական կուսակցությունը էր եղել Առաջին հանրապետության հիմնադիրներից եւ նույնիսկ մաս կազմել կրակից իր կառավարությանը:

Հարուստ, իսկալից հարուստ դասնություն, որի վերջին 30 տարիները թեւեւ սկսվեցին նշանակալից հաջողությամբ՝ ՀՀ Գերագույն խորհրդում ՌԱԿ-ը ուներ թվով 2-րդ քրակցիան, սակայն հետագա տարիներին, արտաքին ու ներքին խարդավանների, իշխանությունների դառնակից հայելի, փառասիրական այլազան մկրտումների, ինչպես նաեւ (ժառանգի համար զարմանալի) ֆինանսական միջոցների սակավության հետեւանում կուսակցությանը չհաջողվեց, իսկ վերջին անգամ փորձ էլ չարվեց մոտի գործել խորհրդարան...

Այո, ձախողությունների, դառնակցումների եւ անգործունեության ցավալի մի շրջան, որն այժմ, սպիտակում եւ հայրենիքում նվիրյալների մի խումբ փորձում է շրջել, վերականգնել կուսակցության հեղինակությունը, նոր գործելակերպով կուսակցության անդամակցության իրավունքը դրսևանավորել ազգաբան ծրագրերում անդամների ներգրավվածությամբ:

Հաջողություն մաղթենք այդ նվիրյալներին ու դառնանք օղորմին ասեմք ՌԱԿ հիմնադիրներին, նրանց դրոշը ամուր դառնա՞նք հետնորդներին, եւ ողջույն՝ հավասարվոր բոլոր անդամներին, որոնք, վստահ ենք, ուժ կունենան իրենց մեջ կուսակցափոխության գործը առաջ մղելու:

ՌԱԿ-ը դեռ անելիք ունի, անելիք՝ որը միայն ինքը կարող է անել:

ՀԱՊՈՒ ԱՎԵՏԻՐՅԱՆ

Առյուծի պոչը չեն տրորում

Ի՞նչ հետեւաններ կունենան 44-օրյա դաժանագործի նախորդող շրջանում, դաժանագործի օրերին ու դրան հաջորդած ժամանակահատվածում Իրանի, մեղմ ասած՝ ոչ համարժեք ֆայլերը: Այս հարցի դասասխանը հետաքրքիր է մեր փխրուն սարածաբանի աղագայով հետաքրքրված բոլոր եկրներին ու ժողովուրդներին, եւ հաստատում է մեզ:

Յավոք, Թեհրանը չկարողացավ ժամանակին կանխատեսել Հարավային Կովկասի վերջին իրադարձություններն ու դաժանագործի ընթացումը՝ դաժանագործ Արթուր Զանգին, եւ իբրեւ համայն աշխարհում մահմեդականների Երեւանի դաժանագործի հավակնություն ունեցող դեմքեր, հանդես եկավ «խլամական հողերի ազատագրման» օգտին, եւ ակամայից հայտնվեց հեռագրա նորասկսեր հետաքրքիր երկրների, այդ թվում՝ իր գլխավոր հակառակորդ երկրի՝ Իսրայելի Երեւանի համահունչ խաղի մեջ: Եվ հիմա ստիպված է, աղափոխելով դարսկեբեմի հարուստ դարձվածաբանությանը, հասկացնել ՏԱԿ, որ առյուծի պոչի հետ խաղ անելը վստահավոր է ու վնասակար առողջությանը: Թե ինչպես կրկնալի այդ նոր ակնարկը, դե՛ս է սղատել, սակայն՝ առանց ձեռքերը ծալած նստելու: Գ.Ա.

Անհույս հույսեր

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Առյուծի պոչի եւ Երդողանի վերջին հանդիպումը, այնտեղ արված հայտարարությունները, թե Ռուսաստանն ու Թուրքիան սարածաբանային անվստահության ու կայունության երաշխավորներն են, ու թե՛ Ղարաբաղում Թուրքիայի ազդեցությունը հաճեցնում է նորաստան (Պուշին), բացարձակապես որեւէ հույս չեն թողնում, որ առանց այդ երկու երկրների թողնված մեր երկրի իշխանությունը որեւէ ֆայլ է անում:

Ռուսաստանն, ինչպես հարյուր տարի առաջ, հասկացել է, որ Արեւմուտքի դեմ կռվում ինքը միայնակ չի կարող ոչինչ անել եւ կիսում է սարածաբանային նայողի դերը Թուրքիայի հետ հերթական անգամ, իր հետեւաններով հանդերձ հայերիս համար, միայն թե Արեւմուտքի որեւէ երկրի թույլատրելից ավելի ազդեցություն չհանձնվի: Իսկ թուրքական, այսպես կոչված, երաշխավորությունը հայերիս որեւէ լավ բան չի խոստանում. հարյուր տարի առաջ եւ հարյուր տարի հետո մեր հսկայական սարածաբան կորուստները վկա:

Գայլերը գառների վրա հերթական անգամ իրենք իրենց դաժանագործ են կարգել: Ֆոնն ամբողջանում է արտահանության, որ առաջիկայում հնարավոր է Փաշինյան-Ալիեւ հանդիպում՝ Նյու-Յորքում Հայաստանի եւ Արթուր Զանգին արտահանության մասին ՄԱԿ-ի ասամբլեայում ԵԱԿԿ Միջակի խմբի հովանու ներքո հանդիպումից հետո: Նախորդած տեղեկությունները իշխանական օթյակներից ու վարչապետից, թե Հայաստանը դաժանագործ է հայ-թուրքական հարաբերություններին կամ խաղաղ դարաբանի բացմանը՝ ցույց են տալիս, որ ամեն ինչ լայն արագ է կատարվելու: Մանավանդ՝ սին

էին այն հույսերը, որ Պետրոսյանի ընտրություններում Ռուսաստանում իշխանության դիմագրծը կփոխվի, ու մեմ ժամանակ կաշեմեմ ռուսական իշխանության փոփոխությամբ, ֆանի որ Պետրոսյան են անցել բացառապես Պուշինի վերահսկողության

սակ եղող ֆաղափական ուժերը: Նա դե՛ս է մոտակա ժամանակի մեջ իրեն ժառանգորդ նշանակել, դա դե՛ս է անի արագ, ֆանի որ Ռուսաստանի բնակչության սրամադրություններն այնպիսին են, որ միտ էլ հնարավոր է հեղաշրջում, չնայած՝ իբր ազատ ընտրություններին: Ու այդ դաժանագործ Պուշինը կարող է լայնորեն ոչ միայն իրավապաշտպանի հարցում, այլեւ մեր սարածաբանում, Երդողանի հետ հայերիս ստիպելով երկրաչափային դաժանագործի ստորագրում. խաղաղության դաժանագործ Ալիեւի հետ՝ Արթուր Զանգին սարածաբանի ամբողջականության ճանաչմամբ, Թուրքիայի հետ էլ բարիդրացիական հարաբերությունների ինչ-որ թուղթ՝ մեր դաժանագործի հրաժարմամբ, որոնք երկուսը միասին կլինեն նախ Արցախի, ապա Հայաստանի վերջի սկիզբը: ⇒5

Իրանը եւ համատեղ գործողությունների համապարփակ ծրագիրը (ՀԳՀԾ) ԵՏՆԱՔԵՆԱՅԻՆ հանդիպումներ Նյու Յորքում

ԳՐԻԳՈՐ ԱՆՍԵՆԵԼՅԱՆ

Իրանագետ, նախկին դեսպան

ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի նստաշրջանը լավագույն հարթակներից է սարքեր երկրների միջեւ գոյություն ունեցող հրատարակող հարցերի շուրջ դաժանագործություններ ձեռք բերելու, մեսիջներ փոխանցելու եւ այլ կարգի ցփումներ իրականացնելու համար:

Միջազգային բնույթի հարցերի շուրջում այս անգամ նույնպես առանձնանում էր Իրանի միջուկային գործունեությանը վերաբերող Համատեղ գործողությունների համադարձակ ծրագրի (ՀԳՀԾ) հետագա ճակատագիրը, որին անդրադարձ եղան թե՛ նստաշրջանի «առկա» եւ «առջանց» ամբիոներին, եւ թե՛ ԵՏՆԱՔԵՆԱՅԻՆ հանդիպումների ժամանակ: Պատճառն այն է, որ Իրանի ու ՀԳՀԾ-ն ստորագրած մյուս կողմերի, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ի միջեւ Վիեննայում ընթացող բանակցություններն անորոշ ժամանակով անկախվել էին ս.թ. հունիսի 20-ին տեղի ունեցած վերջին հանդիպումից հետո:

Թեւեւ կողմերը հայտարարել էին, որ բանակցությունները զսնվում են ավարտական փու-

լում, եւ ՀԳՀԾ-ին նոր շունչ հաղորդելու համար մնացել է ընդամենը մի ֆանի ֆայլ. սակայն հունիսին Իրանում անցկացված նախագահական ընտրությունների ետևագործի դաժանագործ, միևնույն ժամանակ նախագահի կողմից կառավարության ղեկն ստանձնելը, բանակցությունները գործնականում ընդհատվել են: Իսկ Իրանի նոր կառավարության արտահանադատ Ամիրաբեգյանը դեռևս օգոստոսի սկզբին հայտարարել էր, որ բանակցային նոր թիմ կազմելու համար Իրանին առնվազն 2-3 ամիս է անհրաժեշտ: ⇒6

ՅԱԿՈԲ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Հալեմ Ապահովութիւն, բայց ի՞նչ գնով

Երբ բան մը կոտորի, ջարդուի, անկարելի է որ իր նախկին վիճակը վերստանայ, եթէ նոյնիսկ վերականգնումի ամեն միջոցի դիմուի: Այդպէս ալ է դարազան դատարաններու եւ ֆալսֆական ցնցումներու բովեւ անցած մեր զաղութներուն: Օրինակները շատ են՝ Լիբանան, Իրան, Իրաք... այսօր ալ Սուրիա, յասկաղէս՝ Հալեմ:

Շովետու մակընթացութեանց ու սեղանութեանց դէպք, Հալեմը անցնող վեց տարիներու ընթացքին ու այսօր ալ եօթներորդ տարին ըլլալով, ֆանի, ֆանի անգամներ արդեացաւ դատարանի՝ իրական ու խաղաղութեան խաբուսիկ վերվայրումները ու սակաւին կարգի:

Նախկին տարիներուն հետ բաղդատեալով՝ ներկայիս, ֆաղափն շրջադարձը ահաբեկիչներէն մտնուած ըլլալով, հրթիռակոծումներն ու հրասանդի կոյր սեղանութեանը դարձած են, գոնէ կեանքի արդարութիւնը երաշխաւորուած է: Ջուրի սպունակ բաւական լուծուած է, սակայն ելեկտրական հոսանք չկայ ու՝ աննկարագրելի սղութիւն տարակալ կենցաղային կարիքներու եւ ուստեսդէնի:

Այս բոլորէն անջատ, դատարանը մէջտեղ բերաւ բանակին սատար հանդիսացող ֆաղափներու խաւ մը, որ կոչուեցաւ «Ուրուականներ» եւ զինուեցաւ ու ֆաղափն մէջ տարածուեցաւ:

Այդ երիտասարդները մեծամասնութեամբ անուս, անգործ եւ արկածախնդիր տարրեր էին, որոնց ձեռքը երբ զէնք անցաւ, կացութիւնը հանդարտելէն ետք ալ սկսան «գործ» փնտռել եւ իրենք զիրենք առանձնաճանաչուած նկատելով՝ ադորինազանց կեանք վարել, վնաս հասցնելով ֆաղափ բնակչութեան, գողութեամբ, թալանով, առեւանգումներով ու մարդոսութեամբ:

Շատեր կը յիշեն, թէ ինչքան դատարանական Ամերիկայի մէջ Վիէթնամի դատարանի վերադարձումը իրենց ֆաղափները եւ անգործ մնացին. ակտի ճիշդ՝ անոնց համար միակ «գործը» դատարանէն էր՝ կռիւ, զէնք, թմրամիջ, արհու, մարդոսութիւն... միայն ասոնցմով կը յազեցնէին արկածախնդրութեան ծարաւ իրենց հոգիները:

Պատերազմող կը դատարանէն, գանազան տեսակի անիմանալի դասընթացներու ու վարժութեանց ենթակետով զինուորագրելուները ու չեն մտածեր անոնց արդարացի մասին: Զէնք վերցնողն ու կռուողը կենաց ու մահուան գոտարին մէջ, վարժ կը դառնայ վայրագութեանց, մահուան դէմ երթալու, սղանելու՝ չսղանուելու սիրոյն: Վարժութիւնը այս դատարանի դատարան է, երկիրներ ու ֆաղափներ կենթարկուին այդ դատարանին եւ սուղ կը վճարեն անոր զինը:

ժողովուրդը կակնկալէ, որ անասելի տառադանով ու ծով համբերութեամբ սղասուած խաղաղութիւնը անբիծ ըլլայ, լիարժէք ու անթերի, բայց մէկ օրէն միւսը դատարանի սխուր հետեւանները ջնջել դժուար է, սակայն ո՛չ անկարելի, եթէ անուս ժողովուրդին աճեցուցած «մոլախոստում» մէջ իրենց դատարանը շարունակուած եւ այդ մարդոց հետ գործակցած տարրեր չկան...

Կը լսենք, որ դատարան մարմիններ արդէն ձեռնարկած են այդ երեւոյթները վերացնելու աշխատանքներուն, գանազան տեսակի արգելիներ դնելով եւ կաշկանդելով անոնց ազատ ու անիշխան գործունէութիւնը: Մտղոթեմ որ երկար չստի, եւ Հալեմ վայելէ այնքան անհամբերութեամբ սղասուած խաղաղութիւնը:

«Մեծ հաղթանակը մեծ դայֆար է դաշտանում»

Հայաստանում է Երդողանի խոսնակը, նկատի առնելով Ադրբեջանի «հաղթանակը»

ՀԱԿՈԲ ԶԱԲԵՐՅԱՆ

Թութագետ

Երդողանի խոսնակ Իբրահիմ Զալընը միաժամանակ Թութագետի նախագահի գլխավոր խորհրդականն է: Անկախ ֆաղափական դիտողները եւ հասկաղետ ընդդիմադիր ժողովրդա-հանրապետական կուսակցության խոսափող «Halk TV-ի» մեկնաբանները Զալընին համարում են նախագահականի, թերեւս, ամենազդեցիկ դեմքը, դայֆարներով դա վերջինի Լոնդոնի գլոբալ շրջանակների հետ ունեցած սեր կաղետով: Վերջիններս հիմք ընդունելով այդ կաղետը, միաժամանակ դնում են, որ Զալընը է ուղղորդում Թութագետի արտաքին ֆաղափականութիւնը, հետեւաբար ինքն է իրական արտաքինախարարը, ոչ թէ Մելուք Զալուսուդընը:

Համեմայն դեղս, սեղետներ 28-ին խոսնակ Զալընը, «Սոցզուլի» փոխանցմամբ, հարցազույց է սկսել «Haber Global-ին» եւ դատարանել այն բոլոր հարցերին, որոնք զբաղեցնում են Անկարայի օրակարգը: Թութագետի համար օրակարգային է նաեւ Հայաստանի խնդիրը, նաեւ այնքան առաջնային, որ Զալընը հարցազույցում առաջինն անդարձաւ է հետց Հայաստանին եւ զգալի տեղ հասկացրել մեր հանրապետությանը: Զանի որ հարցազույցը բավականին ընդարձակ է, ուստի որոշել ենք ընթերցողին ներկայացնել դրա՝ հայերին ու Հայաստանին առնչվող հասկածը: Ահա թէ ինչ է ասել.

«Մեծ հաղթանակը ձեռք է բերվել մեծ դայֆարով»

«Նախ որոշումում են 44-օրյա դայֆարից հետո ձեռք բերված հաղթանակը Ղարաբաղում: Դա էլ Թութագետի, եւ արդեւջանցի եղբայրների, եւ տարածաշրջանի համար մեծ նվաճում էր, որովհետեւ հաղթանակները 30 տարի մնում էր ստեղծված վիճակում: Մենք տարիներ շարունակ ասում էինք, որ դա դեմք է կարգավորվի երկխոսության միջոցով: Ահա անցյալ տարի իրադարձութիւնների շեմին Հայաստանի ազդեցիկ վերաբերմունքի հետեւանով դրանք մեկնարկեցին: Ղարաբաղի անկախացումն, ավելի մեծ նվաճում է, հասկաղետ Ադրբեջանի տարածաշրջան ամբողջականութեան»

դաղաղանման առումով: Այս գործընթացում Ադրբեջանը գործեց դատարանականութեամբ, խուսափելով ազդեցիկ դիրքորոշում որդեգրել եւ գործեց միջազգային իրավունքի նորմերին համադատարանական: Նրա հաղթանակը միանգամայն արդար է: Գալով դրանում Թութագետի ունեցած նպատակն, դա համագործակցութիւնն էր, դայֆարներով «մեկ ազգի երկու դեմքութիւն» կարգախոսով:

Եվ թութագետ բանակը, եւ արդեւջանական բանակը, մեր նախարարներն ու արտաքին գործերի նախարարները, ակտիւն՝ մեր նախագահները հսկայական ջանքեր են գործարդել եւ ամեն ռոկե ու շիտուով հետեւել իրադարձութիւնների զարգացմանը: Դա հետց ձեռք չի բերվել, կան բազմաթիւ նախապայմաններ: Ի վերջո մեծ հաղթանակը ձեռք է բերվել մեծ դայֆարով: Երբեք չենք ասել, որ հաղթանակի նվաճումով հարցը փակվել է: Ներկա դաշտն արտաքինութեան անկախացած Ղարաբաղի վերակառուցումը: Ընդամենը մեկ տարի է անցել: Եթէ տեսնելու լինէր մեկ տարում կատարված աշխատանքների ծավալը, կիողարանաւ: Ալիւն անձամբ է հետաքրքրվում դրանցով:

«Դրական ենք մտնում Հայաստանի հետ հարաբերությունների նորմալացմանը»

Ղարաբաղի հաղթանակը թութագետական զինված ուժերի տեսանկյունից ունի այլ չափանիշ, մեր զինուժը ձեռնամուխ եղավ իր հիմնական առաքելութեան կատարմանը: Նա Սիրիայում իրականացրեց ռազմական 3 գործողութիւն,

որ չեզոքացնի Իսլամական դեմութեան ահաբեկիչներին եւ ահաբեկչական այլ կազմակերպութիւններին, երաշխալորելու համար մեր սահմանների անձեռնմխելիութիւնը: Սիրիայի սահմանի երկայնքով անվտանգութեան ամուր գոտի ենք ստեղծել:

Լիբիայում փոխվեց իրադարձութիւնների ընթացքը: Շնորհիվ մեր միջամտութեան, այդ երկրում ձեւավորվեց կառավարութիւն եւ կանխվեց վերահաս մեծ կոտորածը:

Մեր կարելու 3-րդ միջամտութիւնը հանգեցրեց Ղարաբաղի հաղթանակին: Թութագետական զինուժի, արտաքինախարարութեան, հետախուզութեան եւ նախագահի առաջնորդութեամբ իրականացրած միջամտութիւնը դատարանեց մեծ հաղթանակով:

Մենք սկզբունքորէն դրական մտեցում ենք ցուցաբերում Հայաստանի հետ հարաբերութիւնների նորմալացման գործընթացին: 1992-ին Հայաստանի հետ դիվանագիտական հարաբերութիւնները դադարեցնելու եւ սահմանները փակելու մեր գլխավոր դատարանը Ղարաբաղի օկուպացումն էր: Զանի որ այդ հարցն արդէն լուծվել է, հետեւաբար Հայաստանի հետ նորմալացումը խոչընդոտող դատարան այլեւ չկա: Սակայն Ղարաբաղում դեռեւս առկա են լուծման կարոտ որոշ հարցեր:

Թեւ զինադադար ստորագրվել է, սակայն խաղաղութեան դայֆարները դեռ չի ստորագրվել: Դրա ստորագրումն անհրաժեշտ է: Ընդ որում թէ Հայաստանի, թէ Ադրբեջանի եւ թէ Թութագետի համար: Խաղաղութեան դայֆարները մեծադեմ կնդարան նաեւ տարածաշրջանի կայունութեանը:

Կան չլուծված տեսնելիական խնդիրներ: Դրանք անլուծելի խնդիրներ չեն, միայն թէ ձիւտ մտեցում ցուցաբերվի: Հայաստանի հետ նորմալացման առնչութեամբ դրական հայտարարութիւններ է արել նաեւ մեր նախագահը, նրան այդ հարցում աջակցում ենք մենք, չնոռանալով, որ այս ամենին համընթաց դեմք է լուծել նաեւ Ադրբեջանի հետ առկա խնդիրները, ինչը հանգստացուցիչ հանգամանակ կհանդիսանա բոլորիս համար»:

**) Դիվանագիտական հարաբերութիւններ երբեք չեն հաստատվել, որ փակվելին: Ծ.Խ.:*

Դավիթ Տոնոյանին ու Դավիթ Գալստյանին մեղադրանք է առաջադրվել

Պաշտպանութեան նախկին նախարար Դավիթ Տոնոյանը ձերբակալվել է: Զեւական գործը հարուցվել է դատարանի սղա **Յուլիա Խաչատրյանի** կողմից Դավիթ Տոնոյանի դեմ ներկայացված հաղորդման հիման վրա. տեղեկացնում է ՀՀ ֆինչական կոմիտեի տեղեկատվութեան եւ հասարակայնութեան հետ կաղետ բաղիւնը:

Գործը ֆինչվում է ԱԱԾ-ում, ըստ որի՝ դեմութեանը դատարանվել է առանձնադեմ խոտոր չափերի՝ 2,277,323,840 դրամի վնաս:

Ավելի վաղ հայտնի էր դարձել, որ ԱԱԾ-ն խուզարկել է Դավիթ Տոնոյանի բնակարանը: Զուգահեռ՝ խուզարկութիւններ են իրականացվել Ռազմական ավիացիայի նախկին դեմ **Ավետիք Սուրաղյանի**, Գլխավոր տարի դեմ տեղակալ **Ստեփան Գալստյանի** բնակարաններում:

Սեղետներ 29-ի երեկոյան հայտնի դարձավ, որ Դավիթ Տոնոյանը ստորագ-

տեսական կեղծիքներ կատարելու դեմքի առթիւ հարուցված ֆեւական գործի նախաֆինչութիւնը, որի շրջանակում առանձնադեմ խոտոր չափերի հափտակութիւն կատարելու կատարանով ձերբակալվել են 2018-2020 թվականներին ՀՀ դատարանութեան նախարարի դատարանը զբաղեցրած Դավիթ Տոնոյանը, ինչդեմ նաեւ մասակարար կազմակերպութեան տնօրէն Դավիթ Գալստյանը:

ԱԱԾ-ի հաղորդագրութեան մէջ նշված է, որ նոյն օրը վերջիններս առանձնադեմ խոտոր չափերով՝ 2,277,323,840 ՀՀ դրամ գումար հափտակելու եւ կեղծիքներ, հանրութեան վնասակար արարներ կատարելու համար ներգրավվել են որդեմ մեղադրալ, եւ միջնորդութիւններ են ներկայացվել դատարան՝ կալանավորումը որդեմ խափանման միջոց ընտրելու համար:

ՀԱՎՈՐ ԶԱԵՐՅԱՆ

Թուրքիա

Հակառակ մտահոգությունների, Էրդողանը գոհ է Պուսինի հետ հանդիպման արդյունքներից

Այդ հանդիպումը անցկացվել է առանձնազրույցի շեղանակով, իհարկե՝ դռնփակ

Սեպտեմբերի 29-ին Սոչիում Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը հանդիպեց իր ռուս գործընկերոջ Վլադիմիր Պուսինին: Հանդիպումն անցկացվեց առանձնազրույցի ֆորմատով, առանց մասվիրակությունների, որին բացի նախագահներից ներկա էին միայն թարգմանիչը, ինչպես ԱՄՆ նախագահ Զոգեֆ Բայդենի հետ հանդիպման դարձաբանում էր, արձանագրություն նմանադեպ չկազմվեց:

Էրդողանի հանդիպումը Պուսինի հետ, ի տարբերություն ռուսական լրատվամիջոցների, թուրքականների ուշադրության կենտրոնում է: Վերջիններս, չհաճավ իբրևս անմասնակցներ, նախադասում անսնանում էին, որ Թուրքիայի նախագահին Սոչիում շատ ծանր հանդիպում է ստացվում դարձնակա շեղանակով, որովհետև Էրդողանը նախագահ Բայդենի վերաբերմունքից դժգոհ է վերադարձել Նյու Յորկից ելույթով արձանագրելով Պուսինի աջակցությանը, առանց հաճախ առնելու, որ դրանով բանակցություններում ՌԴ նախագահի դիրքերն է ամրապնդում:

Հանդիպման դարձնակա շեղանակով մասին սեպտեմբերի 28-ին արտահայտվել էր նաև Թուրքիայի դաշնային խորհրդի նախագահ Գուլուսի Աֆարը, ապա ռուս գործընկերոջը հանդիպելու դաշնային նախագահության հայտնելու մասին: Նա ասում է, որ ինքը հարգում է Օբամային, Թրամփին, բայց Բայդենի մասին նախագահ մինչև հիմա չի ասել, ապա ավելացնում. «ԱՄՆ-ը լավ է դուրս գա Սիրիայից»: Նա խոսում է նաև ռուսական հակաօդային զենքերի մասին S-400 համակարգերի երկրորդ խմբաբաժանի մասին, թե Թուրքիան անկախ լուծում է, կգնի այն զենքը, ինչ ուզում է, մոռանալով, իհարկե դաշնային զորքերը, որոնց առկայությունը նրան զգուցացրել էր Պուսինին:

Սեպտեմբերի 28-ի այդ հանդիպումը միաժամանակ նշվել էր, որ Էրդողանն ու նրա իբրևս նախորդները Սիրիայի նկատմամբ որոշեցին իրենց ֆալսեթի միջոցով թուրքական դաշնային զորքերի դերակատար դարձնելու էր, հարյուր հազարավոր սիրիացիներ զրկվեցին ճիշդ-ճիշդ: Սիստեմային սեփական ժողովրդի անդրը, Էրդողանն մնացել է միայնակ, հետևաբար ստիպված Պուսինին ներկայանալու էր խնդրող դերում, որն էլ հանդիպումից ստանալու էր այն, ինչ ցանկանում է:

Գալով Էրդողանի դժգոհությանը, նա Նյու Յորկ էր մեկնել սեպտեմբերի 19-ին եւ 22-ին վերադարձել: Այնտեղ նախագահ Բայդենի հետ հանդիպման խնդրանքով դիմել է ամերիկյան կողմին, սակայն ամերիկացիները մերժել են նրա խնդրանքը, զանազան պատճառներով, թե այդ հանդիպումը նախադասում ծագված չէր: Ավելին, Էրդողանի խոսնակ եւ գլխավոր խորհրդակցական իրադրությունը սեպտեմբերի 28-ին նույն, որ ամերիկյան կողմը դեռևս նախքան Թուրքիայի նախագահի Նյու Յորկ ուղևոր-

վելն էր զգուցացրել Անկարային, որ այդ հանդիպումը չեղի չի ունենալու: Փաստորեն Էրդողանը համառոտ է:

Այնուհետև նա դադարեցրել է ամերիկյան CBS հեռուստատեսության հարցերին: Թղթակցուհին Էրդողանին ասել է, որ նախագահ Բայդենը իրեն հաճախակի բռնադատ է անվանում, ընդգծում, թե «դուք երկուստեք սահմանափակում եք խոսքի ազատությունները եւ անընդհատ ֆրեզկան գործ եք հարուցում նրանց նկատմամբ, ովքեր մնացածում են ձեզ, ինչպես եք դա զանազանում»: Հիմա Վի, «Halk TV-ի» սլավոններով, Էրդողանն անձնական վիրավորանք հասցնելու դաժնաբանությամբ 1914-ից ի վեր 38 հազար ֆալսեթի եւ լրագրողի դեմ դաշնային հայց է ներկայացրել, որոնցից 10 հազարը կալանվել են:

Հարցին ի դադարեցրելով **Էրդողանն** ասում է. «Իմ դեմ ոչ ոք հայց չի ներկայացրել դաշնային»: Թղթակցուհին մի րոպե շեղանակով էր Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի Թուրքիային ներկայացրած միլիոնավոր եվրոյի հասնող տուգանքների մասին: Էրդողանի գանգատները շարունակվում են նաև Անկարայում: Նա ասում է, որ ինքը հարգում է Օբամային, Թրամփին, բայց Բայդենի մասին նախագահ մինչև հիմա չի ասել, ապա ավելացնում. «ԱՄՆ-ը լավ է դուրս գա Սիրիայից»: Նա խոսում է նաև ռուսական հակաօդային զենքերի մասին S-400 համակարգերի երկրորդ խմբաբաժանի մասին, թե Թուրքիան անկախ լուծում է, կգնի այն զենքը, ինչ ուզում է, մոռանալով, իհարկե դաշնային զորքերը, որոնց առկայությունը նրան զգուցացրել էր Պուսինին:

Էրդողանը ոչ միայն հաճախ չի առնում նախազգուցանումը, այլև հայտարարում, թե ԱՄՆ-ը Մերձավոր Արևելքում Թուրքիայի կարիքն է զգում, հետևաբար չի կարող հրաժարվել թուրքական լուծումներից: Էրդողանի ասածները որևէ ժամանակում իրականությանը, ցույց կտան ժամանակը: Բայց որ նա Պուսինի հետ, բացի սարածաբանային խնդրանքից, չհաճավ Աֆղանստանում իրականացվող իրավիճակը, դաշնային ինքնավարությանը ինքնավարությանը ինքնավարությանը ինքնավարությանը:

Սկզբում Թուրքիան հազար խորհրդակցական մեք բնական գազի դիմաց Ռուսաստանին վճարում

էր 188 դոլար, այնուհետև վճարեց 195 դոլար, իսկ հիմա 250 դոլար է վճարելու: Ընդ որում Ռուսաստանի հետ ստորագրված դաշնային ժամկետն էլ այս օրվա լրատվում է: Ըստ երևույթին ակնկալվում էր, որ հանդիպման օրակարգում է լինելու դաշնային հիմնահարցը 3+3 ձևաչափով կարգավորելու ծրագրերը, ինչի մասին «Haber Turk-ի» էլրանից նույն հեռուստատեսության մեկնաբան **Սուհարեմ Սարգլայան**: Այս ձևաչափը ենթադրում է կարգավորմանը Հայաստանի, Ռուսաստանի, Ադրբեյջանի կողմից Վրաստանի, Թուրքիայի եւ Իրանի մասնակցությունը: Այնուամենայնիվ թուրք մեկնաբանը նույն, որ վարչապետ **Փաչինյանը** դեմ է այս ձևաչափին:

Նվաճելով խնդիրներին Թուրքիան մեծ կարևորություն է տալիս: Սակայն նրա համար առաջնությունը Իդրիսի հիմնադրումն է: Մանավանդ որ ամերիկացիներից զատ նաև ռուսներն են դաշնային թուրքական զորքերի դուրսբերումը Սիրիայից: Ավելին, միայն սեպտեմբերին ռուսական օդուժը 258 հարված է հասցրել Իդրիսին, իսկ Սիրիայի նախագահ **Բաշար Ասադը** հայտարարել է ցամաքային գործողությունների անցնելու մասին: Անկախ հայտարարությունից, օդային հարվածներն ինքնին ցամաքային գործողություններին դիմելու դաշնային թուրքական զորքերին, որովհետև ցամաքային գործողությունների իրականացման դեպքում մեծանում է եւ մեկ մլն. փախսականների Թուրքիա փախչելու հավանականությունը:

Գալով Պուսինի հետ Էրդողանի առանձնազրույցի ձևաչափով, առանց մասվիրակությունների անցկացված հանդիպմանը, ապա դա, հակառակ թուրքական լրատվամիջոցների ենթադրություններին եւ ընդդիմադիր թուրք դիտորդների մտահոգություններին, թե ինչ է 2 ժամ 45 րոպե, կողմերն ավելի քան գոհ են արդյունքներից: Թուրքական «TRT Haber» հանրային հեռուստատեսությունը դրան անդրադարձել է «Նախագահ Էրդողան. Սիրիայում խաղաղությունը դաշնային լուծում է Թուրքիա-Ռուսաստան հարաբերություն-

ներով», իսկ իբրևս անձնաձեռն «A Haber»-ը՝ «Ռուսաստանում վճարեց գազաթափոցը: Էրդողանն ասաց. Հետքայլ կատարել չենք կարող» վերագրեց: Հետքայլի դաշնային խոսքը ռուսական S-400 համակարգերի մասին է, եւ ըստ հեռուստատեսության Թուրքիայի նախագահի այս խոսքերը հավասարակշռությունից հանել են Եվրոպային:

Ըստ թուրքական հանրային հեռուստատեսության, Էրդողանը, դիմելով լրագրողներին, հարգումն անընդհատ շնորհակալություն է հայտնել Պուսինին, ասել է, որ օրգանաբանության մեջ է դրվում նախադասում ձեռք բերված Սոչիի փոխհամաձայնությունը, Թուրքիա-Ռուսաստան փոխհարաբերությունները իսկապես ստանում են բոլորովին այլ բնույթ, բավականին գոհացուցիչ են երկու երկրների համախառն առեւտրի ծավալները, նա գոհունակությամբ է արտահայտվել նաև ռուս զբոսաբեկիկների մասին: Այնուհետև Էրդողանն անդրադարձել է «Աֆրոյու» ասոցիացիայի շնորհակալությանը, ապա ավելացրել. «Անդրադարձել ենք ռազմարդյունաբերու-

թյան ոլորտում համատեղ իրականացված ֆայլերին: Դրանց առանձին մեկնաբանը խիստ կարեւոր էր: Այդ մասին հայտնի անձի ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի նստաբանում հասուկ հարցերին ինձ: Մեք էլ նրանց դաշնային անձնաձեռն հարկ եղած ձեռք, որովհետև չենք կարող հետ կանգնել կատարված ֆայլերից: Հավասարեմ եմ, որ Թուրքիա-Ռուսաստան հարաբերություններն անցողորեն զարգանալու են: Կարեւոր են նաև Սիրիայի հարցում մեր համատեղ ֆայլերը: Խաղաղությունն այնպես Թուրքիա-Ռուսաստան հարաբերություններով է դաշնային լուծված»:

Պուսինն իր հերթին նույն է, որ մեծ նախազգույթ իրականացվում են, այնպես ինչպես ծագված էին, Էրդողանի հետ իրենց հանդիպումն ամեն անգամ հարթ չի անցնում, սակայն իրենք մեծապես կարողանում են գալ ընդհանուր հայտարարի: Այդ նա խոսել է բնական գազի «թուրքական հոսք» խողովակաշարի մասին, ավելացնելով. «Հաջողությամբ զարգանում է մեր համագործակցությունը միջազգային ասպարեզում: Մեք համագործակցում ենք նաև Ղարաբաղում, որը ինչպես հրադարձի, այնպես էլ մնայուն խաղաղության հաստատման լուրջ գործն է հանդիսանում»: Այնուհետև ՌԴ նախագահը կարեւոր էլ է հրադարձի վերահսկման ռուս-թուրքական կենտրոնի շնորհակալությունը Ադրբեյջան-Հայաստան սահմանին: Ե՛վ Պուսինը, եւ Էրդողանը հավանաբար օրգանցել են հանդիպման օրակարգի մնացած հարցերը, ըստ երևույթին նույնպես հարմար չեն գտել դրանց մասին խոսելը:

Վախճանվել է պրոֆ.

Լյուսի Տեր-Մանվելյանը

Սեդֆորդի (Մասաչուսեթս) Թաֆթս համալսարանից դոկտ. Զրիսինա Մարանջին «Միրոսկոպի» գլխավոր է մահը դոկտ. Լյուսի Տեր-Մանվելյանի, որը ժողով է ունեցել սեպտեմբերի 20-ին:

Տեր-Մանվելյանը հիմնադիրն էր Թաֆթս համալսարանի Արվեստի եւ ճարտարապետության դասնության ֆակուլտետի Արթուր Դադյանի եւ Արա Օգստեմեյի անվան հայկական արվեստի ամբիոնի, որի առաջին վարիչն էր դարձել 1984-ին: Ամբիոնը գործում է Հարվարդ, Միչիգն, Բոստոն եւ Նորթհեսթեր համալսարանների համագործակցությամբ, որոնցից հնարավոր լինի հայկական արվեստի դասնության դասընթացներ անցկացնել նաև այդ համալսարաններում:

Տեր-Մանվելյանը կրթությունն ստացել էր Ռադկլիֆի Հարվարդում, եւ դոկտորական դասնությունը 1980-ին Բոստոնի համալսարանում: Նրա ասեմբլոսությունը համարվում է առաջինը նվիրված հայկական արվեստին, մասնավորապես Գեղարդի ճարտարապետությանն ու ֆանդակներին: Նա բազմաթիվ դասախոսություններ էր կարդացել հայ արվեստի դասնության վերաբերյալ եւ համեմատական ուսումնասիրություններ սրամարդել (1982-89 թթ.) արվեստաբանական բառարաններին եւ հանրագիտարաններին: Հասուկ ուշադրության են արժանի նրա հողվածները հայկական գորգարվեստի դասնության վերաբերյալ: Նա դրոշմակերպ էր եւ անսովոր եռանդի ժողովրդական, որ անձնավորություն, որ անձնավորություն նվիրվածությամբ կենսունակ էր դառնում հայկական արվեստի դասնությունը օտարներին ծանոթացնելու գործը:

Տ.Ս.

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱՆ

Պետրոս, ԱՄՆ

Երսողանը միջազգային բեմահարթակին վրայ. հրձիգը՝ հրեշի դերով

զած սուլթանությունը հաստատելու ճանապարհին վրայ:

Երկրորդ՝ հակախլամականության վարկածը կը դարձնի Թուրքիոյ ձախողությունը՝ անդամակցելու Եւրոպական Միության, մոռացության տակ Թուրքիոյ վրիպանքը՝ ֆայլ դառնալու Արեւմտեան Բալկաններէն հեռու: Իսլամի դրոշակակիրը հանդիսանալու դարձանքը ներքին ճակատի վրայ եւս Եւրոպայի է Թուրքիոյ նախագահին կողմէ: Երսողանի հեղինակութեան անկումը Թուրքիոյ մէջ կրնայ ծանր կռուի իր վրայ յաջորդ ընտրութեանը ընթացքին: Հետեւաբար ՄԱԿ-ի բեմէն իսլամի դրոշակակիրը դարձաւ միջազգային միջոցառման Թուրքիոյ յաջորդ ընտրութեանը ընթացքին, որովհետեւ անոր իշխանութիւնը կը յենի ծայրայեղ իսլամադաւանաբանութեան վրայ: Գալով հակախլամականության յառաջացման բուն դաստիարակներուն, առաջին դասախմբանունը Թուրքիան է, եւ առաջին հերթին նոյն ինքն Երսողանը, երբ ան կրօնը կը վերածէ ֆալսեփականութեան եւ կրօնական ֆալսեփականութեան ակզնի: Երբ Թուրքիան մտնուեցաւ կը հիմնէ աշխարհի տարբեր երկրներուն մէջ եւ իսլամը խեղափոխելով ահաբեկիչներ կը մարզէ, երբ Եւրոպայի իսլամներուն կը հրահանգէ «առնուազն հինգ զաւակ ունենալ՝ Եւրոպան գրաւելու համար», երբ Աֆղանիստանի մէջ թալիբաններուն յաղթանակը ողջունելով կը յայտարարէ, թէ «մենք դաւանական եւ գաղափարական տարբերութիւններ չունինք թալիբաններուն հետ», մինչ ֆալսեփականութեան աշխարհը թալիբանները կը հռչակէ ահաբեկիչներ, ուրեմն որոնք ուսերուն վրայ դրէք է բարդել հակախլամականության յառաջացումը: Ծակասագրական հեղինակը այն է, որ Երսողան կը գործածէ ամենէն արդիական գիտնաբանական աշխարհի ֆալսեփականութիւնը մղելու դեմի միջնադարեան խաւարածութիւն:

Իսլամությունը ռեւէ կրօնի չափ ու կրօնի նման արժանի է յարգանքի, սակայն անոր թիր մեկնաբանութիւնը եւ զայն բարբարոս արարներուն մղելը կը դառնայ խոցելի եւ այդպէս: Ժամանակին Արեւմտեանը եւս ինկած էր այդ վրիպանքին մէջ՝ ֆրիսոնէական կրօնը վերածելով ֆալսեփական զեմի եւ մղելով հարիւրամեայ դաստիարակներ, կազմակերպելով գաղութասիրական խաչակրութիւններ դեմի Արեւելի եւ բռնադատելով մարդուն ազատ մտածողութիւնը հաւատարմութեան (inquisition) դասարաններուն առջեւ: Մինչեւ որ Արեւմտեան մէջ զարգացաւ ժողովրդավարութեան դրօշակը, եւ կրօնը ու ժողովրդը անջատուցան իրարմէ: Երսողանին համար սակաւին հեռու է նման ֆալսեփական հե-

ռանկար մը այն դասին, որ ինք գրկով կրօնը իբրեւ զեմ գործածելու կարելիութենէն փոքր կու գայ իր անբողջ ֆալսեփականութիւնը:

ՄԱԿ-ի Աղաւթութեան խորհուրդի եւ հակախլամականության ընդհանուր խնդիրներէն վերջ Երսողան առանձին-առանձին անդադարձաւ Երսողանի սազմադրութեան, սկսելով Քաւմիի խնդիրէն, բնականաբար դաստիարակելով Փափուսանը, որ ահաբեկիչներու բոյն մըն է, որ թափուց սուած է Պէն Լատենէն սկսեալ ամէն կարգի եւ զոյնի ահաբեկիչներուն եւ թալիբաններուն: Փափուսանի իսլամադաւանաբանութիւնը հանդիսացաւ նաեւ թուրքի դաւանակիցը՝ Արցախեան վերջին դաստիարակները եւ Աֆղանիստանի գրաւման ընթացքին:

Կիրոսի հարցով ան դաս մը տուաւ յոյներուն, թէ ինչպէս դրէք է լուծել այդ խնդիրը «Միջազգային օրէնքով», երբ արդէն Թուրքիան իր զօրով գրաւած է այդ անկախ երկրին հիսախը եւ սարած՝ արհեստական «հանրապետութիւն» մը: Նաեւ կրկին ոգեկոչեց «Միջազգային օրէնքը» կարգաւորելու համար Արեւելեան Միջերկրականի սազմադր, որ Թուրքիան միակողմանի կերպով կը ներխուժէ յունական կողմներու սահմանէն ներս արդիական մեղադրանքներ կատարելով, ռազմաւարներու ուղեկցութեամբ: Խոստացաւ վերջ սալ Սուրիոյ մէջ զոյնութիւն ունեցող ահաբեկիչներուն, որոնց մեծ մասը զինուած է Թուրքիոյ կողմէ. նաեւ ան խոստացաւ վերականգնել Սուրիոյ տարածքային ամբողջականութիւնը, երբ այդ երկրին տարածքներուն մէկ մասը գրաւած է Թուրքիան: Ան յոյնացաւ, որ Թուրքիան միակ երկիրն է, որ կանգնած է Լիբիոյ օրինաւոր իշխանութեան կողմին. ակնարկութիւնը Սարրաճի իշխանութեան մասին է որ կիսեւէ Լիբիոյ ամենէն փոքր տարածքին վրայ: Պաշտօնակց Ուրբանիոյ հողային ամբողջականութիւնը, անվաւեր նկատելով Ղրիմի վերջին ընտրութիւնները, զայրացնելով Քրեմլինը, որ շուտով հակադարձեց: Ուրբանիոյ ակնարկութեամբ Երսողան կուզէր մէկ կողմէ սիրաւոր Պալեստինայի վարչակարգը, որ Ղրիմի նկատմամբ միեւնոյն դիրքաւորումը ունի, միակ կողմէ ոյժի դիրքէր հանդիպելու նախագահ Փութինին յաջորդ Եւրոպայ Սոչիի մէջ:

Իր այդ ֆալսեփականութիւնը ամբողջութեամբ համար Երսողան վերջերս նոր զօրք մտցուց Սուրիա, որ Երսողան-Փութին հանդիպման օրակարգին վրայ է: Երսողան չմոռցաւ նաեւ Արցախի խնդիրը, որ մեղադրեց Հայաստանը, թէ բռնաբարձ էր Արցախի հողային ամբողջականութիւնը: Իր խօսքին մէջ ոչ մէկ նշուեցաւ «դրական ազդանշաններուն» Հայ-

աստանի նկատմամբ: Երբ անբողջ արաբական աշխարհը լռած է դադարեցնելու հարցին կարողանալով, Երսողան այդ հարցին լուծումը առաջադրեց անկախ եւ ինքնիշխան Պալեստինայի դեմ, առանց անցեալի նման ծանր ֆունդամենտական կատարելու Իսրայէլի դէմ, որովհետեւ ան կը փորձէ վերստին սիրաւորել Իսրայէլի կառավարութիւնը եւ անոր միջոցաւ մօտենալ Պալեստինայի վարչակարգին:

Չեմկիզ Չանսար «Ալ-Մոնիթոր»-ի մէջ հրատարակուած յօդուածով մը կը խօսէ. «Երսողանի նիւտրեան այցելութեան նպատակը զօրացնել էր իր թուլացող ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ. նպատակ մը՝ որ չյաջողեցաւ»: Թուրքիայէն մեկնելէ առաջ Երսողան այն համոզումը տարածած էր երկրին մէջ, որ միջին հանդիպելու նախագահ Պալեստինայի: Ցանկութիւն մը՝ որ չհրականացաւ. դրէք է յիշել որ նախագահ Պալեստինայ երբ սակաւին փոխնախագահ էր՝ «բռնաճեղ» որակած էր Երսողանը, կոչ ընելով որ ընդդիմութիւնը զինք ստաղակէ: Երսողան նախադասարանուած ծրագրով միջին հանդիպելու ամերիկեան ճարտարապետութիւն մեծերուն՝ խթանելու համար ներդրումները Թուրքիոյ մէջ. այդ եւս ձախողեցաւ: Միակ հանդիպումը որ տեղի ունեցաւ լուսանկարներով վրայ, կատարուեցաւ դեմական ֆալսեփական Պալեստինայի եւ արաբական գործող նախարար Չաւուչեանի միջեւ: Մէկ ժամ տեւած հանդիպման ընթացքին անոնք խօսած են Աֆղանիստանի, Սուրիոյ եւ Լեռնային Ղարաբաղի մասին: Երսողան իր յոյսախաբութիւնը արտայայտած է ըսելով, թէ իր 19 տարիներու իշխանութեան ընթացքին լաւ աշխատած է ամերիկեան նախագահներուն հետ. «Բայց չեմ կրնար ըսել, որ լաւ սկիզբ մը ունեցայ Պր. Պալեստինայի հետ»: Չանսար իր վերոյիշեալ յօդուածը եզրակացնելով կը գրէ. «Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ Երսողանի վարկին՝ նիւտրեան բեմադրութիւնը բացայայտեմ ձախողեցաւ տղաւորութիւն մը թողելէ, դրական թէ ժխտական իմաստներով: Այսուհանդերձ միջազգային վերլուծաբաններու ուսումնասիրութենէն չկրկնեցաւ այն փաստը, որ հետզհետէ անջորդեցը կընդդիմութիւնը Թուրքիոյ եւ Արեւմտեան աշխարհի միջեւ»:

Ի դեմք, դրէք է նկատել, որ այս միջազգային ահաբեկիչը տարի մը առաջ հրահրեց արցախեան դաստիարակը եւ հնչեց 5000 երիտասարդ հայերու կեանքը եւ գրաւեց Արցախի 75 տկոսը, թրակական դրոշակ վրայ դրաւ Պալեստինայի վրայ: Այս բոլոր ուղիներէն ետք, երբ եկաւ ՄԱԿ-ի բեմահարթակին Պալեստինայի դերը կատարելու՝ 1.5 միլիոն ամերիկահայութիւնը լռութեամբ դիմաւորեց այս բեմադրութիւնը: Գոնէ խոսք մը զգոնութիւն ունենար ցոյցով մը դիմաւորելու Երսողանը, երբ, օրինակ, բացումը կը կատարէ 37 յարկանոց Թրակական տնակ, ՄԱԿ-ի շէնքին դիմաց, Թուրքիայէն բերուած մոլայի մը իսլամական աղօթքով: Երբ բազմաթիւ վրայ նստած դաստիարակներ կընենք Հայաստանի դեմական դէմքերուն մասին, չգտնուեցաւ անձ մը կամ խմբաւորում մը, որ ոտքի ելլէր այդ բազմաթիւ ու ներկայանար ՄԱԿ-ի շէնքին դիմաց՝ որքան ալ խիստ ըլլային արգելները: Գոյց միակ միջադրանքը որ կը մնայ մեզի այն փաստն է, որ Երսողանի շտապարկը եւ աղմուկն Երսողանի փողոցներուն վրայ, ուսիկանական զօրախումբով՝ չարաբանացուցին անոր ակնկալութիւնները եւ ան գրեթէ ձեռնուռայն վերադարձաւ տուն:

Խոնքազրական «Պայքար» շաբաթաթերթի

Իրանը եւ համատեղ գործողությունների համապարփակ ծրագիրը (ՀԳՀԾ)

➔ 1 Հայաստանում ժամկետային տեղաբնակիչների և արևմտահայերի համայնքների համապարփակ ծրագիրը (ՀԳՀԾ) իրականացնելու նպատակով Երևանում կայացավ համապարփակ ծրագրի մասին համաձայնագրի ստորագրումը:

Մասնակցություն ունեցան ՀՀ ԱԳ նախարար Արմեն Գևորգյանը, ՀՀ ԱԳ նախարարի տեղակալ Մարգարիտ Գրիգորյանը, ՀՀ ԱԳ նախարարի տեղակալ Մարգարիտ Գրիգորյանը, ՀՀ ԱԳ նախարարի տեղակալ Մարգարիտ Գրիգորյանը, ՀՀ ԱԳ նախարարի տեղակալ Մարգարիտ Գրիգորյանը, ՀՀ ԱԳ նախարարի տեղակալ Մարգարիտ Գրիգորյանը:

ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի 76-րդ նստաքառնում ԻԻՀ եւ ԱՄՆ նախագահների հնչեցրած ելույթները նույնպես հստակեցրին չնցրեցին բանակցությունների վերականգնման ժամկետների հարցում: Իրանի հոգեւոր առաջնորդի քննադատներին համահունչ ԻԻՀ նախագահ **Ռախիսի** ելույթում բացակայում էր բանակցություններում իրանական կողմի հնարավոր փոխզիջումների գնալու ցանկությունը եւ գերակշռում ԱՄՆ-ին ուղղված սուր ֆննդաքննություններն ու վերջինիս նկատմամբ արտահայտված անվստահությունը: Դեռ ավելին, ԻԻՀ նախագահի ելույթում առկա էր նախադրյալներ, որ Իրանի հրթիռային գործունեությունն արգելող ՄԱԿ-ի ԱՆ 2231 բանաձևի չեղարկման դեմքում միայն հնարավոր կլինի վերադառնալ ԶԳԶԾ-ին: Ընդ որում, Ռախիսի ներկայացրած մոտեցումները արբերվում էին Իրանի նախկին կառավարության կողմից հանդես եկող բանակցողների քննադատության, որոնց ներկայացրած փաստաթղթերի համաձայն, ԶԳԶԾ-ն Իրանի գովերգած փաստաթուղթը չէ, եւ որ Թեհրանը դատարար էր, իրանական կողմի քննադատը, ոչ լիարժեք փաստաթուղթը ընդունել համուն ԶԳԶԾ-ի շուրջ համաձայնության գալուն:

Վերլուծելով սլյալ խնդրի շուրջ բանակցությունները վերսկսելու մտադրության մասին իրանական կողմի ելույթներն ու արտահայտած քննադատները, կարելի է ենթադրել, որ ԻԻՀ նորընտիր նախագահ Էրախիմ Ռախիսի արտահայտած փոփոխություններում, հակառակ էֆեմերալ Բոհանի, ԶԳԶԾ-ի հարցը չի դասվում առաջնահերթությունների շարքին: Չի բացառվում նաեւ, որ խնդրի վերաբերյալ ցուցաբերվող անհամբավ մոտեցումը ակնհայտապես փայլ է՝ որոշակի զիջումներ ստանալու համար:

Հակասական է, որ ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի նստաքառնում ԱՄՆ նախագահ **Բայդենը** կարեւորել է հարցի դիվանագիտական լուծումը, հավելելով, որ իր գլխավորած կառավարության համար դատարարական հարցի լուծման ամենավերջին արժեքն է:

Այսպիսով, ոչ միայն հայրենի չեն հունիսին ընդհատված բանակցությունների վերականգնման ժամկետները, այլ նաեւ՝ դրանց վերականգնման հավանականությունը:

Եվ ահա, Գլխավոր Ասամբլեայի եզրափակումը Իրանի արտաքինաքառն ու եվրոպացի դիվանագետների միջուկ մեկտարաքառն խորհրդակցություններից հետո, դարձյալ չեն հստակեցվել բանակցությունների վերականգնման ժամկետները:

Ըստ երեւոյթին, բանակցությունների վերականգնման համար Արեւմուտքի Եվրոպական խորհուրդը, ըստ ԱՄՆ դեսֆարսուղար **Անթոնի Բլինկենի**, դայմանավորված է նրանով, որ Իրանը Եվրոպական խորհրդի հայելի է դիմում, որոնք հակասում են միջուկային համաձայնագրի դրոյթներին, այդ թվում՝ ուրանի հարստացումը 20-ից 60 տոկոսի հասցնելուն միջուկային ձեռնարկումները: Ըստ ԱՄՆ դեսֆարսուղարի, այդպես Եվրոպական խորհուրդը արժեքներ է դառնում միջուկային համաձայնագրի վերադառնալը:

Իսկ նախարար Արմեն Գևորգյանը Երևանում լրագրողներին ասել է, որ Իրանի կառավարությունը գործնական փայլերի կողմնակից է եւ միաժամանակ կարեւորում է իր սլած խոսուները: Նա հավելեց, որ բանակցություններին դրական մոտեցմամբ ներգրավելու վերաբերյալ Թեհրանը դեռեւս ԱՄՆ կառավարությունից ոչ մի հուսադրող ազդակ չի ստացել:

Միաժամանակ, ԱՄՆ-ը մտադր է, որ Ռախիսիի դաշտայնական կառավարությունը, եթե անգամ բանակցությունները վերսկսելու դատարարականություն հայտնի, միեւնույն է՝ Իրանն այդ բանակցություններում ավելի կարծի դիրքերից է հանդես գալու:

Իրանի արտաքինաքառն ՄԱԿ-ի նստաքառնի եզրափակումը, որն արժեքներ է հանդիպումների ու զրոյցների ժամանակ այնուամենայնիվ հավաստեցրել է, որ Իրանը շուրջ կստեղծեցնի բանակցությունների վերականգնման ժամկետների մասին: Սակայն ԻԻՀ ԱԳ նախարարի արտահայտած «շուրջ» բառին հակադրվել է ԱՄՆ դեսֆարսուղարությունը, որն արժեքներ է մեկնաբանել դրա բուն իմաստը, քանի որ, ըստ ԱՄՆ դեսֆարսուղարության, դարսկերեն «շուրջ» բառի մասը խիստ արբերվում է անգլերեն «soon» բառի նշանակությունից:

Լուսանկարչական աշխատանքների ցուցադրություն՝ Թեհեյան մշակութային միությունում

Թեհեյան կենտրոնում սեպտեմբերի 28-ին բացվեց լուսանկարչական աշխատանքների ցուցադրություն: Այն կազմակերպվել է Հայաստանի Թեհեյան մշակութային միության կողմից անցկացվող «Վահան Թեհեյան» ամենամյա մրցանակաբաշխության Երջանակներում: 15 լուսանկարիչ մրցույթի է ներկայացրել 2019- 2020 թվականների ընթացքում կատարած լուսանկար կամ ֆոտոագրաֆ: Աշխատանքներից միայն մեկը կարժանանա «Վահան Թեհեյան» մրցանակի եւ դրամական դարգեի՝ 1500 ԱՄՆ դոլար:

Մասնակիցների շարքում են ինչպես փորձառու, հանրաքառնը ֆաջանոթ լուսանկարիչներ, այնպես էլ ոլորտի նորահայտ անուններ, այդ թվում նաեւ ուսանողներ:

Հայաստանի Թեհեյան մշակութային միության նախագահ **Ռուբեն Միրզախանյանը** ողջունեց ներկաներին եւ մրցույթի մասնակիցներին: Նա ուրախությամբ նկատեց, որ որոշակի դարգից հետո «Գեղարվեստական լուսանկարչություն» անվանակարգը նորից մաս է կազմում համայնակական մրցանակաբաշխության կազմում:

«Վահան Թեհեյան» մրցանակը շատ դատարար մրցանակ է՝ անկախ դրամական չափից: Ուրախ եմ, որ լավ աշխատանքներ են ներկայացված մրցույթին, այդ թվում նաեւ ուսանողների, որոնց համար սա մրցույթների մասնակցելու լավագույն փորձառություն է: Ափսոսում եմ, որ ֆիչ հեղինակներ են ներկայացված. չէ՞ որ Հայաստանում կան մեծ թվով տաղանդավոր լուսանկարիչներ եւ ցանկալի կլիներ, որ նրանց աշխատանքները եւս ցուցադրվեին»,- նշեց Սամվել Սեւադյան եւ վստահեցրեց, որ գնահատելիս հանձնաժողովը անաչառ է լինելու՝ առաջին հերթին հաշվի առնելով գեղարվեստական կողմն ու լուսանկարչական վարժեսությունը:

Հանձնաժողովի նախագահ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ **Սամվել Սեւադյան** կարեւորեց «Վահան Թեհեյան» մրցանակաբաշխության Երջանակներում լուսանկարչության Երջանակներում լուսանկարչության ոլորտը նորից ներգրավելու համար՝ միաժամանակ կարեւորելով մշակութային ոլորտում Հայաստանի եւ աշխարհի մի շարք երեսներին դասին է ներկայացրել իր լավագույն աշխատանքները, որում իր աղբյուրներն էին, հույզերն ու լուսանկարչական ուրույն ձեռագիրը:

Լուսանկարների թեմատիկական բազմազան էր՝ արեւածագից մինչեւ գյուղական առօրյա, ֆաղափային քնառժան վայրերից մինչեւ ծաղկաբուսային: Շատերի լուսանկարներն Արցախից էին՝ կարոտի ու սղատանի, դառնի վայելիք վերհիշելու ցանկությամբ ու լուս ափսոսանքի բովանդակությամբ:

Նրանց աչի եւ ձեռքի սերս համագործակցության արդյունքում ստացվել էին գեղարվեստական ու լուսանկարչական հարուստ ուրակներով ֆոտոներ: Ի դեմք, ցուցադրությունը բաց կլինի մինչեւ սեպտեմբերի 30-ը:

«Գեղարվեստական լուսանկարչություն» անվանակարգի «Վահան Թեհեյան» մրցանակակրի անունը հայրենի կղառնա հոկեմբերի 8-ին՝ ամենամյա մրցանակաբաշխության հանդիսավոր միջոցառմամբ: Մրցանակները կարժանանան 6՝ Գրականություն, Հայագիտություն, Լրագրություն, Գեղարվեստական լուսանկարչություն, Վերադարձ եւ Թատրական արվեստ անվակարգերում հաղթող ճանաչված մասնակիցները:

Նշեմ, որ արդեն 27-րդ անգամ Հայաստանի Թեհեյան մշակութային միությունը ԱՄՆ եւ Կանադայի Թեհեյան մշակութային միության հետ համատեղ անցկացնում է «Վահան Թեհեյան» մրցանակաբաշխությունը:

Մրցանակաբաշխությանը մասնակցում են բազմաթիվ արվեստագետներ ինչպես Հայաստանից, այնպես էլ սփյուռքից: Տարիների ընթացքում այն դարձել է ամենահեղինակավոր եւ ամենատաղանդավոր մշակութային մրցույթներից մեկը: «Վահան Թեհեյան» մրցանակի եւ արժանացել հայ անվանի բազմաթիվ արվեստագետներ:

ԲԻԲՍԵՆԱ ՄԵՆԵՐՈՒՅԱՆ

ՍԵՆՏԵՄԲԵՐԻ ԲԱԴԱԼՅԱՆ

«Ինչ-որ մի օր, ինչ-որ մեկը փչացրեց մեր աշխարհը...»

Կյանքը լավն ա, սիրում եմ քեզ...»

Շուր-ցերեկույթ Գեղարվեստի ակադեմիայում

«Սեպտեմբերի 27 -ը թեև աշխատանքային օր էր, բայց մենք որոշեցինք, որ դեռ էլ լինի լուսնային օր», - դահլիճի բեմից ասում է Տյուր աչքերով հայուհին, Գեղարվեստի ակադեմիայի ուսանողուհին:

Սեպտեմբերի 27-ին նրանք լռել են, Եռաբլուր են այցելել, թե դասերի են եղել, լուսնային մեջ են խոսել դասերազմի դասում ընկած իրենց ընկերների հետ: Հաջորդ օրը նրանք խոսեցին բեմից, նրանք լսեցին զոհված զոհների սեպագետները, լսեցին իրենց ընկերները, դասախոսները: Լսեցին... դահլիճի դասերը, որ մինչ երեկ շուր-ցերեկույթների, ժողովների ու գույների էին միայն սովոր. առաջին անգամ արցունքներ են սառնում: Տասներեք երիտասարդ զոհեր, ուսանողներ զնազն դասերազմ ու չվերադարձան, նրանցից մի ֆանիսը զոհվեցին հենց առաջին օրը:

Գոռ Ավագյան, Տարն Ֆիլիպոսյան, Արսակ Թովմասյան, Արամ Պողոսյան, Գեորգ Արսակյան, Միսակ Մկրտչյան, Վահագն Մուրադյան, Սուրբ Գրիգորյան, Էդգար Տոնականյան, Հարություն Ղազարյան, Արմեն Գրիգորյան, Հովհաննես Մազմանյան, Արթուր Բալասանյան:

...Հայացքս դժվարությամբ էի կրում առաջին օրերում նսած սեպագետ կնոջից, վեցից ֆարացած մոր դեմից, ծնկներին հանգչող վարդերից... Այս կամայական առաջ կարկանդակն էս, բառեր չես գտնում, լռում ես: Գեղարվեստի դասարանի ակադեմիայի ղեկավար **Արամ Իսաբեկյանի** համար ամեն ուսանող թանկ է, նրանցից յուրաքանչյուրի տաղանդի բացահայտումը, ստեղծագործական հաջողությունը ոչ միայն անձնական ուրախություն, աշխատանքի իմաստ է. «Այսօր մենք հավաքվել ենք այստեղ, որդեսգի ես մեկ անգամ հիշեմ նրանց, ովքեր իրենց կյանքը սվեցին հանուն մեր հայրենիքի, հանուն նրանց, որ դեռ էլ շարունակվում ենք: Հայաստան աշխարհում. նրանք, որ մեր ուսանողներն էին եւ նրանք, որ դեռ էլ դառնալիս ուսանող, դեռ առաջին կուրսում էին, ովքեր դասեր արվեցան դառնալիս, եւ, ցավով, եղավ այն, ինչ եղավ: Մեկ տարի առաջ սկսվեց դասերազմը. ոչ ոք չգիտեր, որ այսօր այնպիսի ավարտ կունենա, եւ հուսով էին, որ մեկ անգամ ես թեման կստանամ իր արժանի դասախոսանք: Բայց եղավ այն, ինչ եղավ, ու մենք ունեցանք այն բազմաթիվ զոհերը, որոնց մասին բոլորը գիտեցին: Ցավով, գերեզմանաց մեկ մեր ակադեմիան. մենք ունեցանք տասներեք զոհ, սակավին երիտասարդ զոհեր: Այսօր այստեղ ենք, որդեսգի խոսքերով ենք նրանց հիշատակի առջև:

Մեր կողմից որոշում կա Ակադեմիայի տարածքում հուշարձան կառուցելու մասին: Դասերազմում զոհված մեր ուսանողների հիշատակին՝ մեր ճարտարապետները, ֆանիսկազորների, բոլորիս մասնակցությամբ»:

Մեր կողմից որոշում կա Ակադեմիայի տարածքում հուշարձան կառուցելու մասին: Դասերազմում զոհված մեր ուսանողների հիշատակին՝ մեր ճարտարապետները, ֆանիսկազորների, բոլորիս մասնակցությամբ»:

Յետ խոսեցին ընկերները, խոսեցին հուզված, մեկ րոպե լուսնային իջավ, հնչեց հոգի մորմոհող «Կուրմեղ», հնչեցին Տյուր, շատ Տյուր երգեր զինվորի ու կարոսի, երկնի մասին ու նորից խոսք, արցունքներ հոսեցնող բանաստեղծական տողեր՝ հող հայրենիքի, փյունիկ թռչունի լեզուի մասին՝ մեզ նրա հետ, մինչ այսօր, ցավով, դեռ ասացանք...

Հերոսը զինվորն էր, կյանքի մեծ ճանապարհին նոր ուրախ երեք երիտասարդ մարդ, ուսանող էլ ոչ ոք, ոչ ոք ու ոչ ոք... Նա, որ ետևում թողել էր տուն, ծնողներ ու հարազատներ, ընկերներ ու հազար երազներ էլ հայտնվել իր համար բացարձակ անհայտ իրականության մեջ, դեռ հանդիման դաժանագույնին՝ դասերազմին: Ու մենք այստեղ զննվողներս, որքան էլ մոլորվեցինք, որքան էլ թվա, թե մաշկի ամեն բջիջով ենք զգացել այդ իրականությունը, ճիշտ չէ. ամենար է զգալ ու ամրել այն, ինչի միջով անցել են այդ երիտասարդ մարդիկ, ամենար է հասկանալ այն հոգեբանությունը, որ ունեցել են նրանք, ամենար է դասերազմը հեռվից զգալ, հասկանալ դրա օրենքներն ու չափումները:

Մեզանից հեռացածների, այս զոհների համար միակը, որ հիմա մենք կարող ենք անել, մեր հիշողությունների մեջ նրանց դասերազմ է, փայլալույս, արժանի լինել այն թանկ արյանը, որ թափվեց աղբյուրների համար, վերջապես ճիշտ կառուցել է այն երկիրը, որի մասին երազում էին եւ՝ են հազարավոր ազնիվ մարդիկ: Նրանք, ովքեր ընկան Արցախյան առաջին դասերազմին ու դրան հաջորդող տասնամյակներում՝ հաս- հաս, 2016 - ֆառորային եւ այս վերջին դասերազմում, երբ 44 օրում մի ողջ սերունդ կոչ գնաց սղանդին, ու մենք դասախոսանք չունենալով ինչու այսօր եղավ, ի՞նչ եւ ինչպե՞ս էր դեռ անել, որ այսօր ձեռնունայն չմնայինք Եռաբլուրի չափերը այսօր ա-

նողի չմեծացնեմք:

Յետ դահլիճում նսածները կվերհիշեն իրենց որդիներին ցուցադրված ֆիլմի միջոցով՝ ուսանողների ուժերով նկարահանած: Նրանց մասին հուշեր կդասեն դասախոսներն ու մեծերները. ամեն մեկը կերեւա իր առանձնահատուկ զույնով, խառնվածով, հետաքրքրությունով, տաղանդով, բարեկրթությամբ, հումորով կամ համեստությամբ. զոհներ, որոնց առջեւում նոր բացվող կյանքն էր, որ դիտելի ամրություն, դիտելի ստեղծագործություն: Ահա այս դառնությունն է, որ ֆիլմը ստեղծողների ու մյուսների համար այսօր մասն է դարձել հետագա օրերը, որ «մեկ տարի անընդմեջ ամեն օր արթնանում են փերված հողերով, աղբյուր կարծես բնական կյանքով, խաղաղության մեջ, բայց՝ թվացյալ...»:

Այս դասերազմի եւ առհասարակ դասերազմների ուժերով, դրա անհեթեթությունն ու ճշգրտությունը գիտեցին միայն կոմպոզիտորը: Ու նա նամակ է գրում իրեն ամենից շատ սղանդին՝ մորը, նա միտ է գրելու սա, ֆանի կա դասերազմը... Ուժից գլուխ ձեռնակ հագած ուսանողի՝ զինվոր որդու մորն ուղղված նամակի կարգազանց ամեն տղա սակունքաւոր արեց մեր հողերը:

«...Հիմա էլ ոչ մեկը չի մեռնում, ուղղակի առավոտները արթնանում են ու էլ կողմի չի: Եսօր առաջին անգամ սկսեցի մտածել՝ ես ի՞նչ կրիմ ա ու հանուն ինչի՞ ա, սկզբում վախեցնում ես, հետ վախն անցնում ա, հետ ընկերներդ ես տեսնում կյանքի հեղուկի մեջ շաղախված, էդ տեսարանից հոգի մարմնիցդ հիմա րոպե հեռանում ա, հետ հետ ա գալիս, հետ գալիս ա դառնությունը, հետ դառնությունը դառնում ա աղի արտադրություն, ու դրան վախ կամ թուլության արցունքներ չեն, դա մեր սերն է մեր ընկերների հանդեպ ունեցած, հետ գալիս ա կասաղությունը ու սկսում ես մորթել այդ ու ձախ, հարյուրներով, դաժան ձեռով, մոլորակ սարորինակ հաճույք ես ստա-

նում, հետ գալիս ա ցնծությունը՝ մեր մեծ ու փոքր հաղթանակների, հետ գալիս են լուսնային ժամերը, բայց միտք դարձնում է մնում, ոչ մի բան չես կարողանում մտածել, կարճատե խաղաղություն է սիրում, հետ մոռցիկ սղանում ենք հարյուրներով առանց վրեժի, առանց ուրախության, ուղղակի խնդիր ենք լուծում: Հայացք էլ մոռցիկ չի, ուղղակի վերացնում ես վաճաճ վաճաճ ետևից, քանկ սանկի ետևից:

Երեկ մեր սարերի դեպ խաղաղ կանգնած մայրն էի, թե ոնց հակառակորդի սանկից կառչած զինվորը մոխրանում է, մասն մասն չսվեցի՝ ոչ փրկեցի, ոչ էլ սղանցի, ուղղակի սղանցի միջուկ վերջ, որ մոխրանա:

Զգվելի բան ա դասերազմը, մամ, ինչքան գան, էդքան սղանելու ենք: Զգում ես, մամ, էս բառերը ինչքան հեռ են գրում, այ դրա համար ա զգվելի բան դասերազմը: Եսօր առաջին անգամ սկսեցի մտածել, թե ո՞րն ա հաղթանակը:

Երկու ժամ էլ դրա վրա գնաց, վերջը գոռով ֆամեցի ձեռակերպումը: Հաղթանակը էս ամեն ինչի չլրկնվելն ա: Մեզ սփռել են կռվել, մենք կռվում, բայց լրիվ ճշգրտությամբ հակառակորդի բանակը, եթե դա չանենք, սա էլի կրկնվելու ա, երկու տարի մեկ կարճ ամիս օր:

Եսօր կարծաբանիս հրամանատարությունից մարդիկ էին եկել, անուններ չսամ, դարձաբանեցին, ինձ էլ՝ արիության մեղալ եւ այլն... Վերջում ասեցին՝ հարցեր ունե՞ք, ասեցի՝ հա: Ասեցի՝ ո՞րն ա հաղթանակը: Ասեցին թեման միտք հարցնեմ ու ոչ մի թիզ հող չենք տալու: Ասեցի՝ թիզ գիտե՞ք, ես ուզում եմ՝ միջուկ վերջին հասիկ թեման մեռած չլինի, տուն չգնան ու կրակն էլ չդադարեցնենք: Ինձ ասեցին՝

դա դեկլարությունը կորոչ...

Մամ, հաղթանակը դա ձեր մամերի չլացելն է, ձեր ցավ չարեւելն է, էս ամեն ինչի չլրկնվելն ա: Դա հնարավոր կլինի թեմանու ճշգրտությամբ հետ՝ ամբողջական, նրանց ոչ մի զինվոր դիտելու փոխ վրա չլինի, ու սա չարացած չեն ասում, սա խնդիր ա, ու միակ լուծումը՝ բացառել սրա կրկնությունը: Գիտե՞ք՝ ի՞նչ ա խնդիր. որովհետեւ սնայրերի դիտելում թեման ունես ազգության վրա, դու ուղղակի խնդիր ես լուծում. միմուս 1, միմուս 3, միմուս 4, միմուս 200, թվաբանությունն ա, մամ:

Ես քեզ սիրում եմ, սիրում եմ իմ ընկերներին, սիրում եմ իմ հայրենիքը, բայց ես էլ ռոմանտիկ չեմ, ես խելացի եմ: Հաղթանակը բացառելն ա սրա կրկնությունը՝ թեկուզ միջուկ վերջին հասիկ թեման սղանելով: Ես էլ էդ բառից չեմ վախեցնում ու ես մեղավոր չեմ: Ինչ-որ մի օր, ինչ-որ մեկը փչացրեց մեր աշխարհը: Ես կարեւոր ինչ-բան կկարողանամ: Լավն ա մեր աշխարհը, ախտս ա: Կյանքը լավն ա, սիրում եմ քեզ...»:

Հուզմունքը խեղդում է, դահլիճից դուրս եկողներ են լինում, դիմանալը դժվար է:

...Մինչ կյանքը Ակադեմիայի դռներից այն կողմ ուրիշ էր, թվում էր՝ սովորական. փողոցում, մեռյուն մարդիկ ֆայլում են, խոսում առտեական բաներից, իսկ դու մի ֆանի րոպե առաջ այլ իրականություն մեջ էիր՝ սեպագետ մայրերի հայացքների սակ կրած, երբ նրանց որդիների ուսանող ընկերները խոսարհունի ծաղկեփնջերով հրաժեշտ էին տալիս, եւ դահլիճում մնում էր խիտ, անասելի խիտ սղանություն:

Ակադեմիայի դռներից փչ այն կողմ երկու աղջիկ մեղմ գրկախառնվեցին, նրանց միջուկ փխրուն տարածություն էր՝ աղջկա խոսք, խաժ աչքերից հոսող արցունքների տեսքով...

ՅՈՒՑԱՆՆԱԴԵՍ

Մանկավարժական և արվեստագետների համագործակցությամբ կազմակերպվող ծրագրով

Մանկավարժական և արվեստագետների համագործակցությամբ կազմակերպվող ծրագրով

Բացումը՝ Հոկտեմբերի 1-ին ժամը 15:00

Երեքշաբթի-չաբաթ 10:30-17:00 Կիրակի՝ 10:30-16:00

ՆԱԻՐ 3ԱԼ

50 տարի՝ բեմում. Հասնիկ Լեյլոյան

Հեռ ենք առում՝ 50 տարի բեմում, բայց մի անբողջ կյանք, անխոնջ աշխատանք ու նվիրում է թափված 5 տասնամյակի խորքերում: Նայում ես հարյուրավոր լուսանկարներին՝ ժղատաղ դեմք, բեմական կեցվածք՝ ֆանոնը միշտ ձեռքում, ու մտքի ղեկավարում ես դասնաթյունը, որի անունն է է բեմական կյանք:

ՀՀ ժողովրդական արտիստ, դերասանուհի, ֆանոնահարուստի **Հասնիկ Լեյլոյանին** տասնամյակներ շարունակ տեսել ենք հայաստանյան սարքեր բեմերում՝ կարելու ու նշանակալի համերգներին: Նա համագործակցել է հայ եւ օտարազգի ճանաչված բազմաթիվ երաժիշտների հետ՝ ինչպիսիք են Ջիվան Գաաթարյանը, Հիբա Ալ Զավազը, Պետրոս Յուսուպյանը, Դավիթ Կուչերմանը, Նադիբեկյան, Վաղիկ ալ Սաֆին, իսկ կոմպոզիտոր Արա Գեւորգյանի հետ համագործակցությունն ավելի քան 30 տարվա ղեկավարությունն ունի:

Հասնիկ Լեյլոյանն ունի միջազգային մեծ ճանաչում եւ ընդգրկված է Հայաստանում, ինչպես նաեւ աշխարհի 21 երկրներում հրատարակված համազգայնաբաններում, նա համերգներով հանդես է եկել ավելի քան 60 երկրում:

Քանոնի հայկական հնչողությունը, կատարողական նոր առանձնահատկությունները սերունդներին փոխանցելու համար նա հեղինակել է ֆանոնի բազմաթիվ ժողովածուներ ու ձեռնարկներ, որոնք նաեւ ներառում են հայկական ժողովրդական եւ դասական ստեղծագործությունների փոխադրումներ ֆանոնի համար: Հասնիկ Լեյլոյանն ունի ռադիոյի եւ հեռուստատեսության ֆոնդային անհամար ձայնագրություններ, տասնյակ ձայնակապակներ:

Սեղաններում թավալա մի օր Հասնիկ Լեյլոյանի հետ հանդիպեցինք երեւանյան արձարաններից մեկում: Քաղաքական ծանր ու ճնշող մեր առջայում, երբ չես ուզում ոչնչի ձեռք սալ, ոչ մի բանի սիրտ չի մնացել, մտախառն գործի հետ հանդիպելու նախաձեռնությունը անգամ հարցականի տակ է դնում անելիքը՝ ի՞նչ խոսես, ի՞նչ հարցնես, որդես լրագրող, ՀՀ քաղաքային ֆալսեպի, ուղղակի հայ, հայրենիք կորցնելու օրհասական վթարները զլխներս կախված՝ ինչպե՞ս խոսես արվեստի, երաժշտության, ոգեղենի մասին: Բայց ղեկ է, ղեկ է խոսել, գնահատել, արժեքներ, որովհետեւ դարձրով ստեղծածն արժեքներ, փոփոխություն անթափույց միտումներ կան, ուրեմն ղեկ է այդ միտումներին դեմ գնալ ու ստեղծագործողին մեծարել, մտավորականին մեծարել, մտածողին մեծարել:

Առաջին հանդիպումը ֆանոնի հետ

9-10 տարեկան էի. ծնողներս որոշեցին ինձ երաժշտական կրթության տալ: Սկզբնական շրջանում այցելել են ֆալսեպային «Պիոներ դալաս». ժողգործիկների շատ լավ անսամբլ ունեին: Քանոնի առաջին ուսուցիչս էլ եղել է **Հակոբ Արաբյանը**: Մեկ տարի գործիք չեմ ունեցել, բայց հետո ծնողներս ինձ համար գնեցին անձնակալ ու թանկ գործիք, որ դաստիարակել էր հայտնի վարդես **Հակոբ Երիցյանը**: Նա մանասիտ էր ֆանոն էր դաստիարակել, մյուս երկուսը նվագում էին

ավելի փորձառու եւ տարիքով ֆանոնահարներ, բայց չգիտես ինչու, դրանք վնասվեցին, ջարդվեցին: Վարդես Հակոբը շատ էր հետաքրքրված, ուզում էր իր համար ի վերջո դարձնել ինչպես է եղել, որ նույն գործիքից երեք հաս դաստիարակել է, երկուսը վնասվել են, իսկ ինչը մինչեւ հիմա մնում է, իմ սանն է: Ես դրանից հետո շատ նվագարաններ են ունեցել, բայց իմ առաջին ֆանոնն իր առանձնահատկությամբ ունի: Շատ են սիրում այդ գործիքը, որովհետեւ թանկ ու հարազատ է, եւ բազմաթիվ ջերմ հույսեր կան նրա հետ կապված:

Եղբայրս՝ **Արսաբես Լեյլոյանը**, որը ճանաչված երաժիշտ է խմբավար էր, նույնպես մեծ ներդրում է ունեցել որդես երաժիշտ իմ կայանալու ճանապարհին: 1990-ականների ծանր տարիներին նա ստեղծեց ժողգործիկների «Հայկ» նվագախումբը՝ համախմբելով եւ միավորելով բազմաթիվ երաժիշտների: Ցավով, եղբայրս անժամանակ կյանից հեռացավ:

Առաջին լուրջ հաջողություններ. մենահամերգ

Ընդունվեցի Արմեն Տիգրանյանի անվան երաժշտական դպրոց՝ միանգամից 3-րդ դասարան. այնուհետեւ ուսումս օտարականների Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանում: Ընդունվելիս մտնեցի **Գոհար Հարությունյանը**, երբ լսեց նվագս, հենց ֆանոնյան օրն ասաց, որ ես ֆանոնի բաժնում սովորելու ոչինչ չունեմ, որովհետեւ այն, ինչ նվագեցի, շատերն ուսումնարանում ավարտելիս անգամ չէին նվագում: Նա առաջարկեց ինձ սեղանի վրա կանգնել, կան դիրժորական բաժին, բայց ես դեռ դպրոցական տարիներից արդեն իսկ մտածում էի գործիքի կատարողական զարգացման մասին եւ որոշեցի մնալ ֆանոնի բաժնում: Սակայն միաժամանակ ցանկանում էի նվագել արֆա (սավիդ, harp), ֆանոնի որ այդ նվագարանի հնարավորություններն ավելի մեծ են:

Նվագում էի այնպիսի բարդ ստեղծագործություններ, որոնք դեռ ոչ ոք ֆանոնով չէր կատարել, ինչպես Գուրոյի «Վալդուրգյան գիտերներ» բալետից հայտնի վալսերը: Առաջին մենահամերգս կայացավ 1974 թվականին՝ երաժշտական ուսումնարանում ավարտելուց հետո: Այն կազմված էր երկու բաժնից, որտեղ հնչեցին Սարաստեի, Սեն-Սանսի, Ալբերտի, Շոպենի եւ այլ կոմպոզիտորների դասական վիրտուոզ ստեղծագործությունները, որոնք գրված էին ջութակի, դաշնամուրի համար եւ սեխնիկապետ ֆանոնի համար չէին նախատեսված: Դրա համար էլ դաստիարակում էին կատարողական նոր ձեւեր, որդեսգի հարթահարեի մասն բարդ ստեղծագործությունները ֆանոնով կատարելու դժվարությունները: Ինձ հետաքրքրում էին կատարման նոր ձեւերը, նոր սեխնիկան, որդեսգի հնարավոր լինելը նոր խոսք ասել ֆանոնի ասարեզուով:

Ես դարձ սեսունում էի, որ լավ աղագա

են ունենալու, ֆանոնի միջոցով կարողանալու եմ իմ մտադրությունները, իմ անհասկանալի խոսքն ասել երաժշտության ոլորտում: Այդպես էլ արեցի՝ աշխատելով, Աստու սկսեց շարունակել զարգացնելով ու կատարելագործելով:

Խաչատուր Ավետիսյանը

Կոնսերվատորիայում ժողգործիկների բաժին դեռ չկար. ես Հայրապետիկանում ավարտեցի ֆանոնի ուղղությամբ մենակատար, ի դեպ՝ այնտեղի առաջին եւ միակ մենակատարն եմ եղել: Միաժամանակ ավարտեցի էլ Մոսկվայի «Սոյուզկոմգետրոն»-ը: Ամենաբարձր վարձատրվող երաժիշտներից էի:

Ֆիլհարմոնիայում էլ հենց ծանոթացա կոմպոզիտոր Խաչատուր Ավետիսյանի հետ: Նա Պարի ղեկավար անսամբլի գործիքային մասի ղեկավարն էր եւ կարճ ժամանակ անց էլ դարձավ Թաթուլ Ալթունյանի անվան երգի-դարձ ղեկավար անսամբլի գեղարվեստական ղեկավարը ու ինձ հրավիրեց ավարտելու այնտեղ: Ես դժվարությամբ համաձայնեցի, որովհետեւ շատ զբաղված էի իմ համերգներով եւ սարքեր երկրներից հրավերներով: Մոտ 8 ամիս անսամբլում ավարտելուց հետո տեսա, որ ֆիզիկապես չեմ հասցնում:

Երեք անգամ ավարտեցի ազատելու դիմում եմ գրել, երեքն էլ նա դառնեց է, բայց մի օր ուղղակի էլ չգնացի երգի-դարձ անսամբլ: Իմ այդ ֆայլով Վարդեսին ներկայացրի. ջախել էի: Հիմա այդպես հաստատ չէի անի:

Մեկ-երկու ամսից կոմպոզիտորն ինձ կանչեց ձայնագրության. գնացի: Նա ասաց՝ վաղվանից կգաս ավարտանքի: Ես նրան երկուրդ անգամ մերժեցի ու երկուրդ անգամ ներկայացրի՝ ոչ միտումնավոր:

Հասնիկ ֆանոնի համար ստեղծագործություններ գրած առաջին կոմպոզիտորը եղել է **Խաչատուր Ավետիսյանը**: Նրա՝ ֆանոնի համար գրված կոմպոզիտոր էլ ընդունվել են երաժշտական ուսումնարան: Կոմպոզիտորն իմն էլ հրաշալի ֆանոն է նվագել: Ափսոս, որ նա ձայնագրություններ չեմ դառնալով՝ բացի «Էօխեմեմե»-ից, որը հնչում է «Սայաթ-Նովա» ֆիլմում:

Առաջներում ընդունված է եղել, որ ֆանոնի շղամարդիկ նվագեն, ոչ թե կանաչ: Հենց Խաչատուր Ավետիսյանն էլ աղջիկների խումբ է հավաքել, ֆանոն նվագել սովորեցրել, անսամբլ ստեղծել՝ ջարդելով կարծրատեղի. դրանից հետո ֆանոնը մեզանում սկսել է ընկալվել որդես աղջկա գործիք: Չնայած մինչեւ հիմա անբողջ աշխարհում ավելի շատ շղամարդ են ֆանոն նվագում:

Կոնսերվատորիան ունեցավ ժողգործիկների բաժին

Կարճ ժամանակ անց Խաչատուր Ավետիսյանի շարունակ Կոնսերվատորիայում բացվեց ժողգործիկների բաժին: Դեկավարը հենց կոմպոզիտորն էր: Ես գնացի այնտեղ՝ սովորելու: Ընդունվել եմ՝ 9 ֆունկցիոն հանձնելով, իսկ հիմա մեկ-երկու ֆունկցիոն են հանձնում. տեսնել ինչ տարբերություն կա առաջվա եւ հիմնական միջոց: Այդպիսի խորհրդային մոտեցում կար առհասարակ ամեն ինչի, նաեւ արվեստի նկատմամբ:

Եվսերնով ավարտեցի բուհն ու մնացի այնտեղ՝ աշխատելու: 1981 թվականից մինչ այսօր դասավանդում եմ կոնսերվատորիայում:

Արդեն 7 տարի է դասավանդում եմ նաեւ Հայկական ղեկավար մանկավարժական համալսարանում: Ստեղծել են ուսանողներից կազմված ֆանոնահարների «Չվարթնոց» անսամբլը, որն ակտիվ մասնակցում է սարքեր համերգների,

ձայնագրությունների: «Չվարթնոց» իմ ստեղծած միակ անսամբլը չէ, ստեղծագործական գործունեությանս ընթացքում մի ֆանոն նվագախումբ ու անսամբլ են հիմնել, որոնց հետ իմն էլ շատ անգամներ են ելույթ ունեցել, ի դեպ՝ հիմա էլ:

Ուսանողներս

Շատ շարունակ ուսանողներ են ունեցել եւ ունեն: Բայց բուհն ավարտելուց հետո արդեն իրենք են որոշում՝ ինչ ճանապարհով գնալ՝ օտարական էլ ֆանոն նվագելը, թե այլ գործով զբաղվել:

Արվեստագետն իր արյամբ, կոչումով ղեկ է լինի արվեստագետ: Արվեստագետ սարքել հնարավոր չէ: Մարդուն կարող ես 4-5 տարի սովորեցնել, կրթել, բայց արվեստագետ դառնալու համար նա իր ներքին դաստիարակումն էլ ասելիք ղեկ է ունենալ:

Ես ունեմ ուսանողներ, որոնք սովորել են ինձ մոտ ու մինչեւ հիմա ֆանոնը նրանցից անբաժան է:

Օրինակ՝ մի դասարանի ուսանող ունեի, որն եկել էր կոնսերվատորիա՝ իրանական ֆանոնով: Ես նրան նաեւ հայկական ֆանոն նվագել սովորեցրի: Նա հիմա էլ է նվագում Իրանում՝ միաժամանակ սիրադաստիարակ եւ հայկական, եւ դասարանական ֆանոններին:

Իմ մյուս շատ շարունակ ուսանողներից՝ **Նարինե Մալխասյանը**՝ Մոսկվայից. մինչեւ հիմա նվագում է, համերգներ է ունենում՝ Ռուսաստանի հայությանը համախմբելով հայկական երաժշտարվեստի օրը:

Ուսանողներ ունեմ Հոլանդիայում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում: Հիմա ինձ մոտ է սովորում կոմպոզիտոր Էդվարդ Միրզոյանի թոռնուհին՝ **Սաթենիկը**, որը այլ մասնագիտություն ունի, աշխատում է այլ բնագավառում, բայց հասնիկ եկել է՝ ֆանոն նվագելու: Նյու Ջերսիում ժողգործիկներ նվագող երաժիշտների հետ խումբ է ստեղծել. Ուր գնում է, ֆանոնը հետն է տանում:

Միշտ զարգանալ, առաջ գնալ է ղեկ

Նախկինում՝ խորհրդային ժամանակներում, ժողգործիկների, արվեստի նկատմամբ վերաբերմունքն ուրիշ էր, բացի երաժշտական դպրոցներից, կային նաեւ «Պիոներ դալասներ», գործարանները, ֆաբրիկաներն ունեին իմնագործ խմբեր, որտեղ ընդգրկվում էին նաեւ շարունակ ղեկավարները, եւ դա հնարավորություն էր տալու մարդկանց, չլինելով երաժիշտ, ակտիվ արվեստի հետ եւ ստանալ հոգեւոր սնունդ: Անկախությունից հետո մեր կյանքի փոխվելու հետ՝ փոխվեցին նաեւ արժեքները: 2000-ականներին հազիվ սկսեցին երաժշտությանն ուշադրություն դարձնել. ժողգործիկների ուսուցումը երաժշտական դպրոցներում դարձավ անվճար, ինչը համարության շրջանում ոգեւորություն ու հետաքրքրություն առաջացրեց:

Ամեն դեպքում, դժգոհելու դասճառ չունեմ, որովհետեւ առհասարակ ժողգործիկները, այդ թվում՝ ֆանոնը դաստիարակ ունեցել է եւ այսօր էլ ղեկ ունի: Վիճակն օրհասական չէ:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Պարուհի, թարադիր եւ թարուսույց Ալին Դերդերյանը (Sberstyan) ծնվել է հասակ է առել Հարավային Ֆրանսիայում: Ավարտել է Սենթրալ Սենթ Մարթինսի (Lոնդոն) Արվեստների համալսարանի ներկայացումների ձեւավորման եւ թրակտիկայի բաժինը, ապա մեկ տարի Փարիզում ուսանել է թարագիտություն: 2016-ին ստացել է Լեւերհուլմեր արվեստի դրամատիկոսի հնարավորությունը ստանալով շարունակելով թարային կրթությունը Թրինիթի երաժշտության եւ թարի Լաբան կոնսերվատորիայում:

Ալին Դերդերյանի՝ Միացյալ Նահանգներ եւ Հայաստան կասարած ուղեւորությունները մեծապես նդասել են շարկադրելու նրա կասարողական արվեստն իր հայկական արմատներին ու հետնդեռնիսական թարային ազդեցություններին՝ զարգացնելու համար խորեոգրաֆիկ գործընթացը, որը կասկածի է ենթարկում եւ մարտահրավեր նետում արեթիթային թարուհու մարմինը՝ որդես կնոջ ժամանակակից փերթորմանսի եւ մեակութային գոյատեւման կասալիզասո:

Երրորդ տարին է, ինչ Դերդերյանը դրկսորական թեզ է թասրասում Վերին Բրեսանի (Ֆրանսիա) Ռեն-2 համալսարանում՝ Հարավային Կալիֆոռնիայի ֆեմինիսական փերթորմանսի արվեստի մանկավարժության եւ թոսմոդեռնիսական բալետայստեր Աննա Հալփրինի ու հայ Սիդուրի արվեստագիտուհիների ստեղծագործության միջոցով փնտրելով թարարվեստի ֆեմինիսական թասմագրության ընկալման նորարարական ուղիներ: 2016-2020 թվականներին Ալին Դերդերյանը թար եւ խորեոգրաֆիայի ձեւավորում է դասավանդել տարբեր հաստատություններում (Դանս Լաբ, Դիզայն թարի համար, Բալետի կենտրոնական դորոց, Լոնդոնի սուրդիայի կենտրոն): Ներկայումս նա բեմադրում եւ թարում է 2014 թվականին իր հիմնած «Կոնսենսուս եւ Ալին Դերդերյան» ընկերությունում եւ թարարվեստ է դասավանդում Ռեն-2 համալսարանի գեղարվեստի բաժնում: Նրա թարային ստեղծագործությունները ներառում են ներկայացումներ Բուրա Ուիզգենի, Մեսսե Սերտի, Անասոյի Վլասովի, «Մաթեր դանս» ընկերության, Դիմիտրա Պետսայի, Կորին Լանսելի հետ:

(Ալին Դերդերյանի կայքէջից՝ <https://www.consensusalinederderian.com/>):

Ալին, դու ե՛ւ թարում ես, ե՛ւ բեմադրում, նաեւ ինքդ ես ձեւավորում եմ բեմական հագուստները, ինչը հաճախ են անում թարուհիները: Իսկ երբեւէ լսե՞լ ես, որ ման բան տղամարդ թարողն անի:

Իհարկե: Երբ ընդունվեցի Արվեստների համալսարանի ներկայացումների ձեւավորման եւ թրակտիկայի բաժինը, հնարավորություն ունեցա խորասուզվել մի միջավայրում, որտեղ ուսանողների մեծամասնությունն ընդհանուր հետաքրքրություն ուներ ինչդես բեմի եւ զգեստների ձեւավորման, այնդես էլ կասարողական արվեստի մեջ՝ անկախ սեռից: Իմ եւ հասակակիցներիս համար խորեոգրաֆիկ գործի ստեղծումը եւ դրա արդյունավետությունը մեծապես կախված էին այն բանից, թե այս գործունեներն ինչ փոխազդեցության մեջ են մեր թարերի եւ թարողների ֆիզիկական թասրասավածության հետ: Օրինակ, Լոնդոնի քեյթ-թարող եւ թարուսույց Սաուլ Նեյն ի վերջո միացավ նորածնության դասընթացին, որը թույլ սվեց նրան իր կասարումները համատեղել տղամարդու հագուստի նորածնության հետաքրքրությունների հետ: Այժմ նա սեփական բեմինի՝ «SSAN»-ի սեփականատերն է եւ կարող է թարային բեմադրություններ կասարել իր հավաքածուների շնորհանդեսներին:

Ալին Դերդերյան. «Իմ արմատները սահմանելը թե՛ պարզ է, թե՛ դժվար»

«Ըստ Ջասպեր Ուինի՝ թարն անխոս հաղորդակցություն է: Սակայն բանավոր խոսքը կարծես հաճախ է առկա քա ձեխասանմներում: Դա լինում է, երբ մարմնի լեզուն անբավարար է դառնում:

«Ես բազմաբնույթ ստեղծագործությունների կողմնակից եմ: Հետեւաբար, կարծում եմ, որ բանավոր խոսքը կարող է շատ արդյունավետ լինել՝ նոր շերտեր ավելացնելով թարային համարի անխոս բովանդակությանը կամ մարմնի չասած բաներին: Իմ «Հիտոռությունների բաժնոն կամ Ինչդես բռնել դուլսիմեր» թարային համարի մեջ երգչուհի Ջին Ռիչիի ձայնը սովորեցնում է, թե ինչդես կարելի է մվագել դուլսիմեր գործիքը՝ գործածելով մարմնի մասերի վերաբերյալ սեխնիկական բառեր, հրահանգելով՝ ինչդես մստել կամ օգտագործել մասները: Հանդիսատեսը շփոթվում է իր տեսածից ու լսածից, ինչը, իմ կարծիքով, ստեղծում է բանախոսությունների սյուռեալիսական ցանց՝ կախված այն բանից, թե ինչի վրա եմ կենտրոնանում դիտելիս: Ինձ համար բանավոր տարրերի օգտագործումը կարող է լինել մոլորման եական, որքան թարի բեմադրումը. դրանք

հարցերը՝ ավելի լայն շրջանակում...

«Իմ տղավորությամբ՝ դու գեղեցիկ ես իմնության խնդիրներ ես առաջարկում քա ստեղծագործություններում: Օրինակ, նաեւ «Հիտոռությունների բաժնոն» թարային համարում տղամարդ թարողը հագնում է հայկական գլխազարդ եւ կրում է հյուսիս: Գեղեցիկ է, բայց որքանով է արդարացված:

«Իմ աշխատություններում ես հետազոտում եմ, թե ինչդես են 1960-ամների վերջին ամերիկուհի արվեստագետ ուսուցիչներ մանկավարժական գործիքներ մեակել արվեստի երիտասարդ ուսանողուհիների համար՝ ստեղծագործական թրակտիկայի միջոցով արտահայտելու իրենց կանացիությունն ու խնդիրները: «Հիտոռությունների բաժնոն» ինձ շատ հետաքրքրում էր հետեյալ հարցադրումը՝ ինչդես, երբ եւ որտեղ է մարդու հագածն ազդում նրա ամենօրյա ֆիզիկական վիճակի վրա: Այդ արտացոլումը դնելով ժողովրդական թարերի գեղեցիկային ծածկագրման «հայելու» առջեւ՝ ես ցանկացա թարգել՝ կաշխատի դա երկու դեղումն էլ: Օրինակ, կարող է թարը եւ դրա մեկնաբանությունն ազդել այն

Ալին Դերդերյանի լուսանկարը՝ Սառա Բարկարդիի

կարելի է թարային ժառանգությունը նշել առանց բնօրինակ ստեղծագործության տեսողական հետքերի: «Մարգարեուհին» Հալփրինի առաջին մեմահամարներից էր, ստեղծված 1947 թվականին, Ա-

«Կանայք» (2018), լուսանկարը՝ Նիկոլաս Սարակկոյի

կարող են հավասարադես ստեղծել թարի հետագիծը ինչդես կասարողների, այնդես էլ հանդիսատեսի համար: Իմ «Կանայք» թարային համարում հայերեն ինչդոլ արտահայտությունն ավելի շատ գործում է որդես ֆեմինիսական մանիֆեստ, որը հակադրվում է ստեղծագործության չափազանց դանդաղ սեմոլին:

«Քիչ թարողներ են համատեղում տեսությունն ու թրակտիկան. որդեք են քա հիմնական հետաքրքրությունները խորելոգիայի մեջ:

«Պարի տեսությունն ինձ օգնեց ավելի լավ հասկանալ, թե ինչ եմ ուզում ասել իմ խորեոգրաֆիկ թրակտիկայի միջոցով: Արվեստում իմ՝ հիմնականում բրիտանական ակադեմիական փորձը սովորեցրեց ինձ հասկանալ հետազոտությունը որդես աջակցություն՝ արտահայտելու տեսականորեն արմատավորված կասարողական թրակտիկան: Սա ինձ դրեց առաջ մղել իմ ստեղծագործությունների հիմնական հասկանիները եւ ամենակարեւորը՝ կարողանալ մոլյն թեմաները հասցեագրել համընդհանուր լսարանին: Ցանկություն չունեմ ստեղծել այնդիս աշխատանք, որը կարեւոր է միայն ինձ կամ իմ գործընկերների համար: Եթե ներկայացումից հետո ինձ ասում են, որ թեմայի բարդությունը գերիշխում է բանաստեղծականի վրա, ես անմիջադես հարց եմ տալիս ինձ, թե ինչդես կարող էի ավելի անմիջադես լինել՝ առանց կորցնելու էությունն այն գաղափարի, որը ցանկանում էի արտահայտել: Այդ ժամանակ էլ ասարեք է գալիս տեսությունը եւ աջակցում է մեր ունեցած մտադոություններին՝ կրկին համատեղասայնացնելով անցյալի աշխատանքները, թասմական փաստերը, սոցիոլոգիական

բանի վրա, ինչը հուշում են զգեստները, իսկ հայկական գլխազարդի եւ հյուսիսի դեղումն՝ մեակութային ավանդույթների եւ հավաքական թասկերները:

«Քո որոշ նախագծեր ունեն հայերեն վերնագրեր, օրինակ՝ «Կարմիր արեւ», «Կանայք»: Որքանով են քա հայկական ոգեւնչումներն ու ժառանգությունը ձեւավորում քա գեղարվեստական կերդարը:

«Իմ հայկական ժառանգությունը մեծ ազդեցություն ունի այն բանի վրա, ինչը կարելի է սահմանել որդես իմ արվեստի գեղագիտություն: Այն սկսվեց բավականին վաղ՝ իմ համալսարանում եւ այնուհետեւ մի տեսակ աճ ունեցավ: Ես դեռ լիովին համոզված չեմ, թե սոցիալական եւ մեակութային մտադոություններս ազդել են այդ փաստի վրա, բայց դա միանշանակ գիտակցվել է Թրինիթի Լաբան կոնսերվատորիայում սովորելիս, որտեղ իմ դեկավար Թոմի Թեթչերն ինձ նրբանկատներն հասկացրեց, թե որքանով է դա ներկա իմ ասածների, իմ ազդեցությունների եւ այն բանի մեջ, ինչը ես սվյալ ժամանակաշրջանում փորձարկում էի թարի լեզվով:

«Քո խորեոգրաֆիկ հարգանքի տուրքը վերջերս մահացած ամերիկացի թոսմոդեռնիս թարադիրին՝ «Աննա Հալփրին մարգարեուհուն», կոչվում է «Հայաստան թարողը»: Մինչդեռ մեք է հայկական երգ լսում ենք միայն վերջում, իսկ խորեոգրաֆիայի մեծ մասը հիտեցնում է դսսվող դերվիների շարումներ: Իսկ որտեղ է Հայաստանը:

«Այս հարգանքի տուրքն Աննա Հալփրինին արվել է այն ժամանակ, երբ մեք փորձում էինք հասկանալ, թե ինչդես

լան Հովհաննեսի «Միտ (իմ Հայաստանի արելի ասված)» ստեղծագործության երաժշտությամբ: Որդես տեսողական վավերագրում՝ դրանից թահդանվել է ընդամենը մի քանի լուսանկար եւ 30 վայրկյանանոց կար, որն ընդգրկված է Ռուդի Գերբերի «Շունչը տեսանելի դարձրեց»՝ Հալփրինի մասին կենսագրական ֆիլմում: Այս աղբյուրները փաստերն ցույց են տալիս, որ նրա կասարած դսսվող սուֆիական թարն արտահայտում է շարժման միջոցով երկնային ու երկրայինը միացնելու նրա ցանկությունը: Այս հասուկ սեխնիկական շատ առումներով նմանադես արձագանքում է ինձ եւ իմ թարին: Հալփրինը բազմաթիվ առիթներով բացատրել է, որ իր գործունեության հիմքում ընկած հոգեւոր սկիզբը եւ ժողովարանում իր թարիկին դիտելու հիտոլություններն իրեն ոգեւնչել են դառնալ թարուհի: Իմ հարգանքի տուրքը կասարվեց հավաստի մասին նրա սված հարցազրույցի միջոցով, որտեղ նա ասում է, թե ինչդես է հավաստը միադիալել իր արվեստին՝ որդես Հովհաննեսի դաւնամուրային մվագին միացած ինչյունային բնադասկեր: Ես իմ համարը վերնագրեցի «Հայաստան թարողը», որովհետեւ այն եզրափակվեց իմ ավելի մեծ նախագծով՝ «Կարմիր Արեւ կամ Արելը կարմրում է գիտերը»՝ կաղված հայկականութային եւ իմնութային որոման հետ: Ես ուզում էի թարգել, որ դա փորձությունն չէ՝ վերստեղծելու մի համար, որից հասվածներ էի բաց թողել, այլ արդյունքն է մի բանի, որը ես էի թասկերացում, միգուցե՝ այդ մեմահամարի բովանդակությունը՝ լցված իմ սեփական թասկերներով, վկայակոչումներով եւ համոզմունքներով:

Օրերս «Նարեկացի» արվեստի կենտրոնում տեղի ունեցավ Խ.Ա. Բովյանի անվան հայկական դրամատիկական թատրոնի համալսարանի Կուլտուրայի ֆակուլտետի Գեղարվեստական լուսանկարչության բաժնի ուսանողների եւ ԵՐԶԱՆԱԿԱՐՏՆԵՐԻ լուսանկարների ցուցադրությունը, որը համակարգում էր Օդեսայի մարզի, գեղարվեստական լուսանկարչության եւ ՍՄԳ ամբիոնի ասիստենտ, փորձառու դասախոս **Արմեն Խաչատրյանը**:

Ցուցադրությունն աչի էր ընկնում ժամային բազմազանությամբ՝ բնանկար, դիմանկար, փաստագրական, մասյուրմոնտ եւ այլն: Ուշագրավ էր նաեւ այն, որ լուսանկարների մեծ մասի հեղինակներն աղջիկներ էին, ինչը բավական ուրախալի փաստ է գեղարվեստական լուսանկարչության բնագավառի համար: Համակարգողի կողմից ուսանելի նախաձեռնություն էր նաեւ ցուցադրանմուշները բուհի կայ-

Առցանց ձեռագրի գեղարվեստական լուսանկարներին

ֆեջի առցանց հարթակի սեղանի վրայ, ինչը հնարավորություն էր տալու օւրուրական կերպով համարել ցուցադրությունը նորանոր լուսանկարներով՝ այն ավելի հասանելի դարձնելով թե՛ բաժնի ուսանողներին եւ թե՛ արվեստատեր հանրությանը:

մանր: Առաջին հայացքից թվում է՝ սա դարձում էր աշխատանքի, սակայն իրականում դիտարկելու, մանավանդ, գեղարվեստական վերնագիր դնելը լուսանկարի հեղինակից դաժան էր: Գեղարվեստական լեզվի մասնագիտություն, ունակություն, որն անուշահամ էր համարվում, այլ ամբարվում էր սահմանների բազմազան գրականության ընթերցանությամբ, այլ կերպ ասած՝ աշխատանքով: Բացի այդ, այսօր աշխատանքային դասերը համարվում էր դրական լուսանկարի համար դասընթացի համառոտ տեղեկատվական տեղեկանք, ասել է թե՛ լուսանկարչից դասընթացում էր նաեւ գեղարվեստական խոսք:

Այս համաճեղանքային լուսանկարների առցանց հարթակի ստեղծումը հուսալի, որ մեծադիմ կնիքային այստեսակ գործերի մարտահրավերներին անցկացնան՝ հնարավորություն

տալով ուսանողներին լուսանկարների օրու առավել լայն ֆունկցիոնալ անցկացնել, այս մասնագիտության նկատմամբ սեր ու ձգտում առաջացնել ու նորանոր դիմողներ ներգրավել: Այս եւ նման խնդիրներ են դրված այսօր ամբիոնի առաջ:

Վերստին բարի երթ մաղթենք այս ուսանելի նախաձեռնությանը:

Հ.Գ. Լուսանկարների առցանց ցուցադրություն կարելի է մուտք գործել հետևյալ լինկով կամ QR կոդով:

<https://sites.google.com/asp.am/photogallery/%D5%A3%D5%AC%D5%AD%D5%A1%D5%BE%D5%B8%D6%80?fbclid=IwAR3USskyXfATgrCPkjsfWds-faPvm6-H5o0GDc>

ԱՐՄԱՏԵՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ
Բանասիրական գիտությունների
բեկանոս, դոցենտ
Կուլտուրայի ֆակուլտետի
փոխդեկան

50 տարի՝ բեմում. Հասանիկ Լեյլոյան

Պարզապես լավ էր ժամանակի ժամանակներին համընթաց ֆայլել, նոր ստեղծագործություններ նվագել, կասարողական սեյսնիկան կասարելագործել եւ զգալ ժամանակի ժամանակը: Մենք հիմա չենք կարող ֆանոն նվագել այնպես, ինչպես նվագել են 5-րդ դարում կամ հենց նախորդ դարերում:

Միայն հայկական գործեր նվագելով՝ աշխարհին չեն զարմացնի: Պես է կարողանա ֆանոնով ներկայացնել նաեւ համաշխարհային, դասական գործեր, որոնցից ունկնդիրը կասարունդ համեմատի իր լսածների հետ ու համոզվի, որ ֆո նվագող յուրահասուն, անհասական որակ եւ բերում, նոր խոսք եւ ասում երաժշտարվեստում:

Բանոնի հայկական բանոնը հայերեն նվագելն է

Մի առիթով հարցրին՝ ֆանոնը հայկական գործի է: Պասախանեցի. «Եթե ես ֆանոնի առնեմ, որ Հայաստանը եղել է ծովից ծով, ուրեմն իր ձեռնարկով ազդել է նաեւ մյուս ազգերի վրա»:

Քանոնը Եւրոպայում գործի է, արաբական աշխարհն այն նվագում է իր լարերին համադասախաճի, դասիկները՝ իրենց երաժշտությանը եւ այլն: Հայկականն էլ իր յուրահասկություններն ունի, որ ոչ մի ազգի մասն չէ: Գործիքի՝ մեր լարվածին ուրիշ է, նրանցը՝ ուրիշ: Կարելու է հայկականը դասիկ-դասիկանելն է:

Տարբեր երկրներից ինձ հրավիրում են համերգների. նրանց հետաքրքիր է մերը, հայկականը, ազգայինը: Ես երբեք օտարների կասարման ձեւերը չեմ ընդօրինակի, որովհետեւ մենք ունենք մերը: Մենք այն ազգն ենք, որն ունի իր ազգային դեմքն ու ավանդույթները. Դրանք լավ էր դասիկ-դասիկանելն էլ զարգացնել, ոչ թե փորձել ընդօրինակել օտարին ու փչացնել մեր ազգային արվեստի, մշակույթի դեմքը:

Ես մի դասնություն գիտեմ: Երբ եղբայրս սովորում էր Ռոմանոս Մելիքյանի անվան ուսումնարանում, նրանց կուրսում Ասյա անունով մի աղջիկ կար՝ Բավիկ հայ: Նա այստեղ ֆանոն նվագել սովորեց, վերադարձավ Բաբուն եւ այնտեղ աղբյուրներին սկսեց ֆանոն նվագել սովորեցնել: Ար-

բեջանցիներն, իհարկե, հետ սկսեցին նվագել իրենց բնորոշ ձեւով, բայց գործիքը նվագելու հիմքը նրանց մոտ հայկական է:

50-ը կանցնեի այնպես, ինչպես անցել եմ՝ մի բան էլ ավելի

Այն, ինչ արել եմ 50 տարվա ընթացքում, չեմ զղջում: Եթե 50 տարի հետ գնայի, նորից նույն ճանապարհը կանցնեի, բայց ավելի կանեի: Վերջին տեղերում ու հասկալիքներում սարուն հնարավոր չէր լիարժեք աշխատել, մի քանի ամեն ինչ կարծես արժեզրկված լինի:

Քովիդի դասնառով արսասահմանյան Եւրոպայում չեղարկվեցին: Բայց հիմա էլ առցանց աշխատում եմ: Արաբական Միացյալ Էմիրությունների Արվեստի համալսարանում առցանց դասախոսություններ եմ կարողում եւ ծանոթացնում հայկական ֆանոնի կասարման առանձնահատկություններին: Նաեւ համերգների հրավերներ ունեմ, որոնք գործնական ընթացքի մեջ են, թեւեւ իրավիճակ է խանգարում: Պայմանավորվում եմ ինչ-որ բան, բայց մեկ էլ խափանվում է:

Դասավանդում եմ, ամեն օր աշխատում եմ, համերգների ենք դասարանում, բայց չեմ կարողանում լիարժեք զբաղվել իմ գործով, որովհետեւ այն, ինչ կասարվում է մեր հայրենիքում, չի կարող չազդել ինձ վրա, չի կարող չզգալվեցնել ինձ: Ես հիմա հույս միայն Աստուծո վրա եմ դրել, միայն Նրա հրաժեղ կարող է փրկել հայրենիքս եւ ազգս:

Հիմա մտավորականներին ու արվեստագետներին Եւրոպայում, որ բողոքի ձայն չեն բարձրացնում, բայց դա այդպես չէ: Կան Եւրոպայում, իրական արվեստագետներ, որոնք իսկապես անհանգստացած են մեր երկրի համար, դարձապես ազգ, հայրենիք, արժեքներ չգնահատող ու մեր ժողովրդի մասնեղ են հանդիմել եւ այդ դասնեղն ստեղծողների հետ Եւրոպայում եղբայրական չունեն:

Կարծում եմ, որ Եւրոպայում Աստուծո օրհնությամբ մեր ազգը լիովին կբացի իր աչիքը եւ թույլ չի տա իր հայրենիքի, դասնության եւ մշակույթի կործանումը: Ասված ժամանակում մեզ եւ մեր երկիրն:

Վլին Դերդերյան...

«Անցյալ տարի դու կազմակերպեցիր առցանց սեմինար՝ «Պարելով հիշողություններից անդին. հայուհիներ, մշակութային ժառանգություն եւ մարմնականություն (հարավ-կովկասյան մոտեցումներ ստեղծագործական փորձին)»: Թեման նոր է: Ինչպե՞ս ընթացավ:

«Այդ սեմինարը Եւրոպայում գործընթացի արդյունք էր: Նախատեսում էինք կազմակերպել Փարիզի Չիկագոյի համալսարանի կենտրոնում, որն աջակցել էր իմ նախագիծին՝ համարելով ներկայացումները, ֆիլմերի ցուցադրումը եւ հետազոտական հաղորդակցությունները: Սանիտարական ճգնաժամը մեզ ստիպեց անցնել թվային ձեռագրի, որն, ի վերջո, մեզ հնարավորություն սկսեց վեց տարբեր ժամային գործերում հավաքել մասնակիցների՝ հայկական ծագումով կամ հետաքրքրություններով: Այլ կերպ դա անհնար կլինի: Ես այնքան հուզված էի արվեստագետների, գիտնականների, ինչպես նաեւ համակարգող թիմի որակից եւ մեծադիմությունից: Այս միջոցառումը մեզ հնարավորություն սկսեց անդրադառնալու սփյուռքյան եւ արսարեւմտյան գեղարվեստական խնդիրների տարբերություններին եւ նմանություններին՝ միաժամանակ կասարելով հայկական դասնական, գրական եւ գեղարվեստական վկայակոչումներ, որոնք ոգեցնել են մեր որոշ աշխատանքները: Ինձ Եւրոպայում, որ այս խոսակցությունը կարող է մեկնակեց դառնալ կին դարադիրների, դարձողների, նկարիչների եւ քանդակարտների համար, որոնք զբաղվում են ստեղծարարական եւ կասարողական արվեստների միջոցով Հարավային Կովկասի մշակութային ժառանգության, մարմնականության եւ այս դարձեցների լուծման տարբեր եղանակների ուսումնասիրությամբ:

«Պարուհի եւ երաժիշտ (թերեւս նաեւ՝ բժիշկ) դառնալը հաճախ ընթացն է ավանդույթ է: Սա վերաբերում է ձեզ:

«Բացարձակապես ոչ: Իմ ծնողներից, Եւրոպայում ու դասնականներից կամ եղբայրներից ոչ մեկը գեղարվեստի բնագավառի հետ կապ չունի: Ես խորապես հավատում եմ, որ դա ինձ ստիպել է աշխատել հնարավորինս Եւրոպայում՝ իմ երազանքների համար դասնական, որ լավ էր Մարտիկի սեղանի վրայ, եթե ցանկանում եմ մասնագիտական հեռանկարներ բացել, ֆանի որ այդ ֆաղափ ժամանակին մշակութային առումով Եւրոպայում եւ այս դարձեցների լուծման տարբեր եղանակների ուսումնասիրությամբ:

«Մի անգամ դու գրել ես. «Հիմա ես հավատում եմ այն գաղափարին, որ մենք մարդիկ, չենք կարող հորինել մեր իրական էությունը կամ փխրությունը. դա մի բան է, որը չես կարող սովորել՝ արմատները»: Պասնի՞ր ֆո արմատների մասին:

«Ծնվել եմ Հարավային Ֆրանսիայի Օբան ֆաղափում, հայ հորից եւ ֆրանսուհի մորից: Ես միշտ Եւրոպայում եմ եղել ընթացիկ հայկական կողմին, որը սարածված է ֆրանսիայում, Հայաստանում եւ Կալիֆոռնիայում: Ֆրանսիան ինձ համար մեծադիմ կառավար է մանկության հետ: Իմ արմատները սահմանելը թե՛ դարձ է, թե՛ դժվար, ֆանի որ ես հավատում եմ, որ այն ընթացիկ, որին դասնականում ենք, եւ այն մեկը, որն ընթացում ենք, առանցքային են մեր կասարած ընթացությունների եւ այն ամենի համար, ինչ որոշում ենք ձեռնարկել: Երբ Գեորգ դասնական մահացավ 10 տարի առաջ, ես զգացի, որ նա լիք ինձ՝ առանց ասելու այն ձեռքը, ինչ որ լիքս էր, եւ սա մի քանի քանակություն առաջացրեց իմ մեջ՝ խորացնելու հայկականության մասին իմ հասկացողությունը: Մյուս կողմից, Անգլիայում իմ կյանքի 10 տարիներն, անուշահամ, ազդեցիկ ինձ վրա թե՛ գեղարվեստական եւ մշակութային առումներով եւ թե՛ որոշ երկու մշակույթներից սերված ժառանգություն ունեցող կնոջ:

«Միշտ ոգեցնված լինելով ֆո հայկական ժառանգությամբ՝ կարծում եմ, որ ժամանակն է հանդես գալ նախագծով Հայաստանում, որտեղ մենք ունենք համադասախաճ հող նորարարական խրեղորակային համար:

«Ես իրականում դա արել եմ 2015-ի հոկտեմբերին, Երեւանի «Հայ Ֆեստ» կասարողական արվեստի փառատոնում: Իմ «Կոնսերտ» խմբի հետ մենք ներկայացրինք «Անհիզոններ» Կամերային դասնական թատրոնի բեմում: Ես մի ֆանի Եւրոպայում անցկացրի ֆաղափում, եւ դա իմ մեջ ցանկություն առաջացրեց հնարավորինս Եւրոպայում վերադառնալ Հայաստան ու աշխատել հասուն մի վայրում: Այդ գաղափարն ինձ ներշնչեց նաեւ անցյալ տարի կազմակերպել հայ արվեստագետների եւ գիտնականների հետ «Պարելով հիշողությունից անդին» սեմինարը: Ես առցանց հանդիմեցի Հասանիկ Թանգյանի հետ, որն էական դեր խաղաց ինձ այլ դարադիրների հետ ծանոթացնելու գործում, եւ ես հավաքել ընդհանուր կալ եմ, որ չնայած սանիտարահիգիենիկ իրավիճակին՝ նախագիծը հաջողվեց իրականացնել: Այնպես որ, ես Եւրոպայում ստեղծագործական որեւէ նախագիծ ձեռնարկել Հայաստանում, եւ զալի երկու տարիների ընթացքում ամեն ինչ կարծես այդ ուղղությամբ է գնալու, առաջն Ասված...»

ԳՈՐԶԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

ՈԳ-ում «Ազգ»-ի հասուկ բոթակից

Սեպտեմբերի 27-ին Սանկս Պեժերուրգի Սուրբ Կասարինե հայկական եկեղեցուն անցկացվեց հիշատակի միջոցառում՝ ի հարգանս եւ խոնարհում մեկ տարի առաջ Լեռնային Ղարաբաղում սանձազերծված 44-օրյա լուսաբերական զոհված հայ զինվորների:

18-րդ դարի երկրորդ կեսին Պեժերուրգի հայ համայնքի ղեկավար, ակամավոր գործիչ Հովհաննես Լազարյանի նախաձեռնությամբ եւ համայնքի նախագահություններով կառուցված ու սեղի հայերի մշակութային ու հոգեւոր կենտրոն դարձած Սուրբ Կասարինե տաճարի բակում Սանկս Պեժերուրգի հիմնադրման 300-ամյակի առթիվ սեղանավորված խաչքարի շուրջն այդ օրը խոնարհվեցին ծաղկեղեցիներ ու թարմ ծաղիկներ՝ կարմիր վարդեր ու մեխակներ:

Խաչքարը դարձրված էր Պեժերուրգաբնակ մեր հայրենակից, ճանաչված գործարար, բարերար եւ հասարակական գործիչ Հրաչյա Պողոսյանի անունը կրող բարեգործական հիմնադրամի, «Մեր գործը» կազմակերպության եւ Հայ Առաքելական եկեղեցու ծաղկազամբյուղների:

Հիշատակի միջոցառմանը ներկա էին Սանկս Պեժերուրգի եւ Հյուսիսարեւմտյան տարածաշրջանի Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի առաջնորդական փոխանորդ Պողոս Վարդապետ Վարդանյանը, Գեւորգ Բախանյան Տյունկինը, Սանկս Պեժերուրգի բարերարներ Հրաչյա Պողոսյանը, Յուրի Արոյանը, ԱՊՀ միջխորհրդարանական վեհաժողովի գլխավոր ֆարսուղարի սեղակավ Հայկ Զիլիգզարյանը, գեներալ-մայոր Նիկոլայ Նիկոլայեւը, ՀՀ զինված ուժերի սպաներ, ովքեր Ռուսաստանի ռազմական ակադեմիաներից մեկի ուսանողներ են, «Տեղուսոյ տյուն» ընկերության անձնա-

Հիշատակի եւ խոնարհման միջոցառում Սանկս Պեժերուրգում

- Այս ֆաղափը՝ Սանկս Պեժերուրգը, որի երկնքի սակ մեմբ այսօր մեր հարգանքն ու խոնարհումը արժանանում են 44-օրյա լուսաբերական զոհերին, իր մաշկի վրա է զգացել լուսաբերական եւ քաղաքական սարսափելի ու ավերիչ հետեւանները,-ասաց Հրաչյա Պողոսյանը: - Եվ ամենեւին էլ լուսաբերական չէր, որ բազմաթիվ անցորդներ, շարժվող Պեժերուրգիցներ, իրենց ցավակցության եւ գոստղնման խոսքերով մխիթարում էին մեզ: Վերջին քաղաքում այս եւ նմանափող անչափ հուզիչ տեսարաններին ակամաստեւ լինելով՝ երբեմն ցանկություն է ա-

հես՝ ամիսներ առաջ բախվեց իր տաննամայակների գործունեության ամենահուզիչ ու դժվարին իրողությանը՝ ֆինանսավորելով արցախյան 44-օրյա լուսաբերական զոհված հայ 26 մարզիկների հիշատակը հավերժացնող հուշարձանի կառուցման աշխատանքները: Այդ հուշակոթողը, որի բացումը մոտ օրերս՝ հոկտեմբերին կկայանա Երեւանի օլիմպիական հերթափոխի լուսաբերական մարզական ֆուտբոլի յոթուկես մետր բարձրություն ունի, վերելում օլիմպիական անմար կրակն է: Հուշարձանն ունի խորան՝ ֆանդակված խաչով, որի ներքո զոհված 26 զինվորներ

կազմը, 44-օրյա լուսաբերական Հայաստանը լուսաբերական ռուս կամավոր Վիկտոր Ալեքսանդրովը, ինչպես նաեւ հայ համայնքի ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիվ հյուրեր: Հարգանքի եւ խոնարհման արտահայտության ընթացքում առաջնորդական փոխանորդ Հայր սուրբ Պողոս Վարդանյանն աղոթեց հանուն Հայրենիքի զոհված ֆաջորդիների համար՝ Բարձրալն Տիրոջից հայցելով Երկնքի արքայություն եւ օրհնություն:

Միջոցառման կազմակերպիչներից՝ Պեժերուրգաբնակ մեր նշանավոր հայրենակից Հրաչյա Պողոսյանը, որն ամռանն ընթանալով Հայաստանում էր, մեր զուրկում մեզ, որ մեկ տարի առաջ սեղի ունեցած լուսաբերական հազարավոր ծաղկուն կյանքեր խլեց, մահ ու ավեր տարածեց խաղաղ կյանքով աղոթող հայրենի մեր բնակավայրերում, ինչի հետեւանով այսօր մեմբ ունեմբ հազարավոր խեղճված ճակատագրեր:

Ռաջանում ի լուր աշխարհի բոլորվել ամենատվորական բառերը՝ ուժի եկեք, մարդիկ, լուսաբերական մի՛ հրահրեք, աղոթեք խաղաղ ու երջանիկ կյանքով... Ի դեպ, ինչպես մեր թերթը վերջերս սեղեկացրել է, Հրաչյա Պողոսյանը, որն աշխարհի 14 երկրներում շուրջն ու կենդանություն է հաղորդել 250-ից ավելի նախագծերի՝ իր գործունեության ընթացքում առնչվել է հազարավոր մարդկանց եւ աննասարքեր ճակատագրերի

անուններն են, ներհույս էլ՝ բացված գրի լուսաբերական մարզական ֆուտբոլի խորհրդանիշը: Ինձ այլ բան չի մնում, ֆան Սանկս Պեժերուրգում սեղի ունեցած հիշատակի եւ խոնարհման միջոցառման մասին լուսաբերական ակարժեքի հետեւ Հրաչյա Պողոսյանի բառերով՝ ուժի եկեք, մարդիկ, լուսաբերական մի՛ հրահրեք, աղոթեք խաղաղ ու երջանիկ կյանքով...

Օղիով կորուսված թուրք զինվորներին խնդրում է պատվաստվել

Առողջապահության նախարար Անահիս Ավանեսյանն ու վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը վերջին ժամանակահատվածում խոսում, բարձրաձայնում, համոզում ու խնդրում են Հայաստանի հողատեր ու արժանապատիվ ֆաղափացիներին՝ անխիտ լուսաբերական ընդդեմ կորուսված զինվորներ: Պատվաստման ցածր ցուցանիշները որոշակիորեն բարձրացնելու ու հասարակության քաղաքում մարդկանց՝ լուսաբերական արդյունքի մասին իրազեկված լինելը, այնուհետ՝ ինքնակամ լուսաբերական լուսաբերական մոթյունը բարձրացնելու համար կառավարական կաթինեթի անդամները, Ազգային ժողովի լուսաբերականները, բժիշկներն ու համայնքի այլ ղեմեր լուսաբերական են տեսախցիկների առջեւ, որոշակի ֆայլը վարակիչ լինի մյուսների համար: ՀՀ հողատեր ու արժանապատիվ ֆաղափացիները, սակայն, որ կորուսված զինվորներն ու հայրենասերներն առաջին օրերին երկրի ղեկավարումը ստանձնած անձից լուսն էին, թե «վիրուսն ո՛ւմ շուրջն է», «թթի արաղով ու լուսաբերական կաթաբերական

հենք վիրուսին», այժմ, ըստ երեւոթյան, Փաշինյանի առաջարկած մեթոդներով՝ թու-թու անելով ու օղի խմելով են փորձում վիրուսի դեմն առնել: Անլուրջ հայտարարությունների հետեւանքն այն է, որ օրվա ընթացքում ամեն ժամը մեկը վիրուսից մարդ է մահանում: Պատվաստման համար տարվող հանրային արժեքը, վստահաբար, կարող ենք ասել ձախողված է ի սկզբանե: Հանրային առողջապահությանը վերաբերող կարեւորագույն արժեքը մեր աչքի առաջ ուղղակի գրոյանում է: «Ինձ էլ չիղավորեցին» անիմաստագույն «հումորին» հիմն էլ հաջորդում է «լուսաբերական, ու արդեն տարբերակ ողջ են» անիմաստ հումորը: Մրա լուսաբերականներն աշխարհը լուսաբերական վիրուսի համար օղիաբերական դեղատոմս առաջարկող վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանն ու կաթինեթի նախկին նախարար Արտեմ Թորոսյանն են, որ կորուսված զինվորներն առանձնապես վստահաբերական վիրուս չէր համարում:

Կարեն Անդրեասյանը մի օր կաղոթի Փաշինյանի նկարի առջեւ

Լրագրողներին ահաբեկիչների հետ նույնականացնող արդարադատության նախարար Կարեն Անդրեասյանը հավասարության նշան է դնում լուսաբերական խորհրդանիշերի՝ դրոշի, գերբի, օրհներգի ու Նիկոլ Փաշինյանի նկարի միջեւ: «Դրոշ, գերբը, երկրի ղեկավարի նկարը ինձ համար արժեքներ են, եւ այդ արժեքները լուսն է հարգել»,- ասում է նա ու, խանդավառված Փաշինյանի նկարից եկող էներգիայով, շարունակում, թե հաճախ է մայրում Փաշինյանի լուսանկարին ու մտնում. «Ընդհանրապես, լուսաբերական լուսաբերական լուսաբերական խորհրդանիշ է: Աշխատանքային գործունեության ժամանակ հաճախ է լինում, որ, մայրելով լուսանկարին, հիշում եմ, որ լուսն է լինել ազնիվ, անաչառ եւ լուսաբերական այն բոլոր լուսաբերականները, որ մեր առաջ դրել է վարչապետը»:

Լրագրողներին ահաբեկիչների հետ նույնականացնող արդարադատության նախարար Կարեն Անդրեասյանը հավասարության նշան է դնում լուսաբերական խորհրդանիշերի՝ դրոշի, գերբի, օրհներգի ու Նիկոլ Փաշինյանի նկարի միջեւ: Փաշինյանի նկարին մայրող ու անտուն լուսաբերական հետ գուցե զուրկող Անդրեասյանը, չի բացառվում, մի օր էլ աղոթի նրա նկարի առջեւ: «Շեֆի» համար ամեն ինչի լուսաբերական անձինքն ամեն ինչի են ընդունակ, միայն թե չզրկվեն բաղձալի լուսաբերական, ինչի մասին տարիներ շարունակ են երազել: Արդարադատության նախարարի աթոռից հանկարծ ու հանկարծ չզրկվելու համար Կարեն Անդրեասյանին ամեն դեպքում առաջարկում ենք առաջնորդվել հայրենի անեկոթի տեսաբանությամբ՝ հարյուր անգամ աղոթել, հարյուր անգամ մոմ վառել Փաշինյանի նկարի առջեւ:

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

Ազատ շուկան ու... համաչափ զարգացումը

ՀՀ մեծությամբ իշխանությունների, դրանք ներկայացնող բարձրագույն դասերի անհոգությունն ու անզորությունը երկրի հիմնահարցերի լուծման խնդրում այնպիսի անփութության է հասնում, որ այն փոխանցվում է մաքուր ակտիվ ու հողատիր հայտարարված ֆաղափարներին: Ծառեր ասելիս ու ելույթներ ունենալիս ՀՀ-ի ղեկավարումը ստանձնած ողջ վաղ անցյալի ընդդիմադիրները հաճախ են կրկնում, որ առանց հայաստանյան հանրության ակտիվ մասնակցության հնարավոր չէ երկրում ակնկալվող կարգ հաստատել, միջավայր փոխել, մարդկանց առօրյան բարելավել: Տղամարդկություն է ստեղծվում, որ այս ամենի համար դասախոսներն են այլ վայրերում են ապրում, ուր համափութություններ չկան, ուսիկանական հեռակետեր չեն գործում, համարյա ծառայողներ չեն ապրում, ղեկավար հիմնարկներ չեն գործում, մի խոսքով՝ իրենք ժողով չեն առօրյայում կատարվողից, իսկ ֆաղափարները չեն ահազանգում, անհարբեր:

Ի դասախոսական մեծ աստիճաններ, մեր մարդկանցից յուրաքանչյուրը կարող է իր հարեանությունը ապրող առնվազն մեկ սասնյակ անձանց հիշել, որոնք անմիջական դասախոսականություն են կրում շարունակվող աղօրինաչափության ու բակային որակավոր հեղինակությունների արարների կանխման ուղղությամբ, կանխարգելիչ որևէ գործողություն չեն իրականացնում, ասենք համընդհանուր աղմկահարության, շինարարի սարածման, համարյա ունեցվածքի դաշտանման համդեմ: Դե եթե այսչափ անզոր եք գրեթե կենցաղային հասնող հարցերում, սկսած աղբահանումից ու համարյաին սրամտորոշի կանոնակարգումից մինչև բնակֆոնդի դաշտանումն ու կոմունալ ծառայությունների վերահսկումը, ինչպիսիք են լուծելու առավել ծավալուն ու մասշտաբային խնդիրները, որոնք մեզանում գերխնդիրներ են դառնում, մարդկանց առօրյան գերազաղջ դարձնում:

Տեսե՛ք: Հանրահայտ է, որ ՀՀ գյուղըրոսում որոշակի ծավալներով խաղող է աճեցվում, մարդիկ յուրաքանչյուր սարվա սեղաններ-հոկեսներին արտադրած իրացնելու խնդիր են ունենում, որն իրականացնում են խոտոր վերամշակողների կողմից: ՀՀ կառավարության հերթական միտքում սովորական համաձայն անդրադարձ եղավ խաղողի մթերումների խնդրին, որին ի դասախոսական գյուղըրոսի անմիջական դասախոսանա՞նու ՀՀ էկոնոմիկայի նախարար **Վահան Զեյնոյանը** հավաստեցրեց, որ սղասվող բերքի 180 հազար տոննան մթերելու հարցում որևէ խնդիր չի լինի: Եվ... ընդամենը երկու օր անց սկսվեցին վրդովված խաղողագործների դժգոհությունները՝ գործարանները հրաժարվում են խաղողի բերքի ընդունումից, ընդունողներն էլ գինն են իջեցրել, գումարների սրամարումը հե՜սաձգել...

Իսկ ո՞ր մնաց նախարարական խոսքը, դասախոսականությունը: Այգեգործների ու նախարարի մի հանդիման ընթացքում խաղողագործներից մեկը նեցեց Եվրոպայում բերք արարողի ու այն ընդունողի կողմից երկարաժամկետ, մինչև 20 տարով կնքվող դաշմանագրերից, որին նախարարը դարձադեմ չարձագանքեց: Հերթական անգամ հարցնեմք՝ ինչո՞ւ, թեև նախկին ԵԱՀԿ ինչուներ են անդասախոսական մնացել, սկսած այգիների առկա ծավալներից մինչև դրանց ջրով աղահոսումը: Տարեկան ասվեց, որ ջրամբարներ կիսով չափ են լցված, այդ թվում Ախուրյանի 525 մլն խորանարդ մետր ծավալով ջրամբարը: Զգի՛սե՛ք ինչու՝ անգամ ակնարկ չարվեց, որ այս ջրամբարը սահմանային է, Թուրքիայի հետ համատեղ օգտագործման, ջրի ինչ չափաբանակների վերցման: Պակաս կարելու չէ խաղողի այգիներն ընդգրկող սարածքը, որը շահանվում է 12 հազար հեկտարից մինչև 15-16 հազար հեկտարի միջև:

Այս ամենի կողմին հանկարծ ունենում ենք ՀՀ հողային սարածում կանեցի կոչ-

վող մշակաբույսի աճեցման ցանֆասարածությունների խթանման ծագիր: Այս բույսի մասին հայ հանրությունը հիմնականում շեղեկանում է ուսիկանական հաղորդումներից, աղօրինի աճեցված հազարավոր կիլոգրամներ ոչնչացնելու, այրելու մասին: Իսկ ահա՛, երբ գյուղըրոսի դասախոսանա՞նու վարչություններից մեկի ղեկավարը, թե ե՞րբ մեր հողերում գրեթե առաջին անհրաժեշտություն դարձած բրինձ կարտայրի, նա այնպիսի հայացք ընդունեց, որից անհնարին էր սրամարանված դասախոսական ստանալը: Տարօրինակից առավել իհարկե ցավալի է երկրի հարցերի ու խնդիրների հանդեմ մնաց մոտեցումը, մեր դարեմային անվսանգության անստու-

մը: Կանեցիվ դասախոս ենք զբաղվել, բրինձ ոչ: Երբ զուցակցիս ասացի, որ Եվրոպայում էլ են բրինձ մշակում, տարեկան 4 մլն տոննայից ավելի բերք հավաքում, տարեկան: Վիճակագիրները հաստատում են, որ իսպանացիներն ու ֆրանսիացիները, գերմանացիներն ու բրիտանացիները միջին 1 բնակչի հաշվով տարեկան 8 կգ բրինձ են սղառում: Հայաստանցիներիս այս ֆանակն աղահոսվելու համար հարկ է արտադրել մինչև 25 հազար տոննա, որը կարելի է հավաքել 5 հազար հեկտար վարելահողերից, մեր ունեցածի մեկ տոկոսից: Թե որն է այստեղ տարօրինակը, ինչու դարձ ու հասարակ հարցերը մեզանում չեն լուծվում, որի դաշմաններում է հնարավոր հանրություն-իշխանություն հարաբերություններում բարեբաժնի միջավայրի ձեւավորումը, անհարժն Եվրոպայի ձեւավորումը, անհարժն Եվրոպայի ձեւավորումը:

Տեսե՛ք ինչ գներ են Եվրոպայի կենտրոնում զեմվող, ծովերից հեռու, ճիշտ մեր 1 բնակչի հաշվով վարելահողային կարողունակությունն ունեցող Ավստրիա դեմքերում: Սեփական արտադրության կարգով վաճառվում է ՀՀ 3300 դրամին համարժեք Եվրոյով, փաթեթավորված Եվրոպայում 380 դրամով, բուսայուղի լիտրը 560 դրամով: Ծուրջ 40 տոկոս հարկման արդյունքում անգամ այս գումարների զգալի մասն է բյուջեային այլեայլ ծախսերի ձեւով վերադարձվում հանրությանը: Ըստ ԱՄՆ-ում լույս տեսնող «Համաշխարհային փաստեր. 2021» շեղեկանակ, Ավստրիան ռազմական նդասակով ծախսում է բյուջեի 1,5 տոկոսը, որը գերազանցում է 3 մլրդ դոլարը, ՀՀ ողջ բյուջեն:

ՀՀ իշխանությունները, անկարող ենք չիջեցնել տարօրինակ արտադրությունը, զբաղված են, ասենք... համայնների համաչափ զարգացման խնդրով: Թե ինչո՞ւ է ղեկավարը անհարժն Եվրոպայի համաչափություններ ընտրած երկրում համաչափություններ սահմանել, մի այլ առիթով: 28.09.2021թ.

Ուշացած պարզաբանում

Ըստ Առողջադաշտության նախարարի հրամանի՝ հոկտեմբերի 1-ից գործատուները ղեկավարներ են ներկայացնում իրենց աշխատակիցների դասվասման կամ ՊՇՌ թեսթի սերտիֆիկատները, հակառակ դեմքում սղառնում է ֆինանսական տոյժ ֆիզիկական անձանց համար՝ 10-20.000, իրավաբանական անձանց համար՝ 40-120.000 դրամ:

Հոկտեմբերի 1-ի նախօրեին, սակայն, Արդարադատության նախարարությունը դարձաբանում տարածեց, որում ասվում է՝ համաձայն Առողջադաշտության նախարարի հրամանի՝ ՊՇՌ հեսագրության բացասական արդյունքը հավաստող սերտիֆիկատներ կայացնելու դաշմանը կիրառվելու է 14. 10. 2021-ից:

Նեմե՛ք, որ Առողջադաշտության նախարար **Անահիտ Ավանեսյանը** դեռ օգոստոսի 28-ին էր հայտարարել, որ դասվասման կամ ՊՇՌ թեսթի սերտիֆիկատը ղեկավարներ են ներկայացնել իրենց հոկտեմբերի 1-ից: Փաստորեն, Արդարադատության եւ Առողջադաշտության նախարարությունների մասնագետների համատեղ ֆննհանումն ու ընդհանուր որոշում կայացնելու համար մեկ ամիսն էլ բավական չի եղել:

Զանի որ ֆաղափարներն ու գործատուները առաջնորդվել են Առողջադաշտության նախարարի հրամանով, եւ Արդարադատության նախարարության ուշացած դարձաբանումը հրադարակվել է միայն սեղաններին 30-ին, ուսի ԵԱՀԿ-ում արդեն թեսթավորվել են սեղանների վերջին օրերին, որովհետև հոկտեմբերի 1-ին սերտիֆիկատները ներկայացնեմ: Ստացվում է՝ թեսթավորումն իզուր էր, եւ ֆաղափարները մեծ գումարներ են անհիմաստ վասնել, եթե հաշվի առնենք, որ մեկ թեսթավորումը ՀՀ-ում արժե մկազագույնը 8.000 դրամ:

Բեռլինի հույն ուղղափառ համայնքը ոգեկոչում է գեղաստղաբանությունների զոհերի հիշատակը

Բեռլինի հույն ուղղափառ համայնքը ամեն տարի սեղաններին կենտրոն ոգեկոչում է Օսմանյան Թուրքիայում մեկ դար առաջ կատարված գեղաստղաբանությունների զոհերի հիշատակը: Ըստ գերմանաբանակ, մեր ընթերցողներին ծանոթ **Սուրիել Միքաէլ-Վայսբախի**, այս տարի եւս սեղանների 11-ին եւ 12-ին այդ համայնքի ներկայացուցիչներն ու համայնքիները հավաքվել են Լուիզեն-Քիրչհոֆ III գերեզմանատանը՝ նույն նդասակի համար: Հավաքվածների մեջ են եղել նաեւ հայեր, ստորինք եւ այլ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներ: Գերեզմանատան «Հիշողությունների զոհասեղաններ» անունով ձանաչված հասկածում էկունեցիկ ոգին խորհրդանշող հուշարձան է սեղանված, որը հասուն է զբաղեցնում գերմանացիների հիշողությունների դասնության մեջ: Դեմի այդ վայրը խմբակային այցը առաջնորդել է դոկտ. **Թեսա Հոֆմանը**:

Չառուր օրը հիշատակի արարողություն է սեղի ունեցել, որի ընթացքում նա ելույթ է ունեցել եւ անդրադարձել գեղաստղաբանությունների դասնությանը, ինչպես նաեւ այդ ուղղությամբ իր գործարար ջանքերին: Ունկնդիրները այնուհետեւ ծաղկետոսակ են գեցեղել հուշարձանի առաջ եւ Քրիստոսի Համարձման հուճական ուղղափառ եկեղեցու արհիմանորից (վանահայր) դոկտ. **Ստեֆան Լ. Թոման** եզրափակել է երկօրյա միջոցառումը՝ աղոթներ բարձրաձայնելով առ Ասված:

Հոֆմանն իր խոսքում նեցել է, որ 20-րդ դարի սկզբներին վերոնեյալ համայնքներից մոտ 5 միլիոն ֆրիսոնյաներ էին ապրում Օսմանյան Թուրքիայում: Նրանցից ավելի քան երեք միլիոնը կոտորածների են սեղանաբանությունների միջոցով բնաջնջվել են կառավարության հրամանով: Այդ ժամանակ է, որ Թուրքիայից եւ Միջին Արեւելքի երկրներից հույներ, հայեր եւ այլ ֆրիսոնյաներ աղասան են գեցել Գերմանիայում: Նրանք ԵԱՀԿ-ից բեռ ունեցին, բայց ԵԱՀԿ հարուստ կենսափորձ: Իրենց նոր բնակավայրում նրանք կարիք ունեցին մի հա-

սունկ վայրի, որը ոչ միայն ողբալու ղեկ է ծառայել, այլեւ զուցակցներ աշխարհին, որ այլեւս երբեք չկրկնվեն մնաց վայրագությունները մարդկության դեմ: 2002-ին սեղանվել է «Խոսել միասնական մեկ ձայնով» կազմակերպչական մի հանձնախումբ, որն էլ Բուճեթսթագին է դիմել ձանաչելու 1912-1922 թվերի Օսմանյան գեղաստղաբանություններն ընդդեմ ֆրիսոնյաների: 2008-ին դաշման է ներկայացվել Բեռլինում ունեցալու հիշողությունների մի հասուն վայր, որն էլ դասնություններ է գեցել հայ-գերմանական սերտացման հետ կաղեր ունեցող Ծարլոտենբուրգի ֆաղափական էլիտայի կողմից:

2012-ին սեղանվել է էկունեցիկ հուշարձան ունեցալու դաշմանը ներկայացնող FOGG ընկերությունը, որն էլ 2018-ին ավարտել է «Հիշողությունների զոհասեղաններ» կառուցումը: Այժմ այդ վայրը գեցնում է ղեկական դաշմանության ներքին, որովհետև դասական հուշակենտրոն: Հոֆմանն իր խոսքը ավարտել է նեցելով, որ 2022-ին լրանում է Իզմիրի կոտորածների հարյուրամյակը, մի տարեթիվ, որը ղեկ է լուրջ խորհրդածությունների առիթ հանդիսանալ: Գրաստեց՝ ԱՄԻՐ ԾՈՒՆԿՅԱՆԸ

Ադարանում օտարազգիները սներ են գնում եւ բնակություն հաստատում

Վերջերս տեղեկություններ են օրգանավում հեռուստատեսությամբ եւ սոցցանցերում, որ այլազգիները, մասնավորապես արաբները, բարձր գներով սներ են գնում Արագածոտնի մարզի Ադարան ֆաղափում եւ հարակից գյուղերում, ինչն էլ անհանգստանալու առիթ է սվել տեղացիներին, որոնք այնքան էլ համոզված չեն՝ արդյոք գնորդները արաբներն են, թե ոչ, եւ եթե այո, ապա ի՞նչ նպատակով են Ադարանում սնավորվում:

Հարցի շուրջ զրուցեցի Ադարան համայնքի համայնքապետի տեղակալ **Գոռ Աբրահամյանի** հետ, որ նույն, թե կարող է զուտ տեղեկատվություն սալ միայն այն մասին, թե այլազգիների կողմից ֆանի սուն է գնվել եւ ուր են գնորդները:

«Այո, գնորդները այլազգիներ են՝ արաբական անվանումներով: Ադարանի Փոստեր կոչվող թաղամասում գնել են չորս սուն, բոլորն էլ չքակեցված, որոնց սեփականատերերը ադրում են կամ արտերկրացիներ, կամ Ադարանից դուրս, նաեւ տեղյակ են, որ սեփականատերերից ոմանք երկար տարիներ է ինչ ցանկանում էին վաճառել իրենց սները, սակայն բավարար զուամար չէին առաջարկում գնորդները: Համայնքապետարանը տեղյակ եւ հետետողական է այն ամենին, ինչ կատարվում է համայնքում, սակայն

համայնքապետարանը չի կարող արգելել բնակչին վաճառել այն, ինչը օրենքով համարվում է իր սեփականությունը, իսկ՝ ինչու են այլազգիները օտարազգիները այստեղ սներ գնելով, դա արդեն երկրի ազգային անվտանգության ծառայության զբաղվելիք հարցն է, որի մասին նրանք տեղյակ են»:

Ադարան համայնքի Կայք (Մուլի գյուղ) համայնքում եւս արաբները օտարազգիներ են սներ գնելով: Համայնքի ղեկավար **Կարեն Հարությունյանը** հաստատեց, որ գյուղում արդեն վաճառվել է մեկ սուն:

«Գյուղում արաբները գնել են մեկ սուն, տեղյակ են, որ այժմ էլ շինարարական աշխատանք են կատարում սան ներսում, որն էլ վստահ ղեռ չենք զգացել նրանց կողմից»,- նույն համայնքի ղեկավարը:

Գյուղի բնակիչներից մեկի հավաստմամբ, գնորդը ոչ թե արաբ է, այլ տարսիկ փախսական, որի նպատակը էստեղ գյուղատնտեսությամբ զբաղվելն ու ադրելն է, իսկ սունը գնել է 17-18 հազար դոլարով:

Փոստերի թաղամասի բնակիչների տեղեկացմամբ՝ արաբները սները բավականին բարձր գներով են գնել՝ 40 000-50 000 դոլարով: Բնակիչներն այդքան էլ

տուտ-տուտ չեն հանդիմանում իրենց նոր հարեաններին, ֆանի որ «արաբները» օտարիչ են անհից դուրս գալիս, միայն խառնուրդ գնալիս են նրանց տեսնում եւ ցանկություն էլ չեն ունենում խոսելու:

Ադարանի բնակչուհի **Ասլի Սեփանյանի** խոսքերով, լսել է, որ արաբներից մեկը 2 կին ունի եւ 8 երեխա, բայց դեռ տեղաբնակների հետ չի շփվում:

Հաշվի առնելով վերջին օրգանում ԳՀ-ում տիրող իրավիճակը, չեն կարծում, որ նպատակով եւ գրավիչ տարածքներ են թանկարժեք գնով բնակարան ձեռք բերելու համար: Միեւնույն ժամանակ հստակ տեղեկություն չկա այդ անձանց ինքնության վերաբերյալ, միգրացիոն ծոյցալ թուրքեր են եւ ոչ արաբներ: Կարծում են անհրաժեշտ է հնարավորինս մեծ ուժադրություն դարձնել այս հարցին, դարգել՝ ուրիշ են այդ անձինք եւ ինչ օրգի ունեն»,- ինձ հետ զրուցում նույն բնակչուհին:

«Ադարանի կադատում այլազգիները որն է գրանցում չեն կատարել: Գրանցումը նրանք կարող են օնային ձեռով կա-

տարել կամ էլ այլ տարածաշրջանի կադատում: Մենք էլ ձեռք դեռ նրանց մասին լսել ենք միայն հեռուստատեսությամբ եւ որն է տեղեկատվություն նրանց մասին չունենք»,- ասաց Ադարանի կադատի կոմիտեի աշխատակից Մուկուչ Զամայանը:

Վերջին մեկ տարում արաբները բացի բնակելի սներ գնելուց հետաքրքրություն են ցուցաբերել նաեւ Ադարանի տարածաշրջանում անասնադառակական ֆերմաներ, գոմեր գնելու, ինչպես նաեւ գյուղատնտեսությամբ եւ ջրի մշակմամբ զբաղվելու գործում:

Բացառված չէ, որ վերջերս Ադարանում դահուկային համալիրների, ճոդանուղիների եւ հանգստյան գոտիների մեծ դրոնկները հետաքրքրություն են առաջացրել նաեւ այլազգիների մոտ, որոնք էլ կարող են անմասն չմնալ այդ ամենից, որը օտարազգիների մեծ հեռանկարներ է բացում:

ԳԵՏՐՈՍՅԱՆ ԳՈՏԱՐ
ՀՊՄԻ-ի Լրագրության բաժնի 4-րդ կուրսի ուսանողուհի

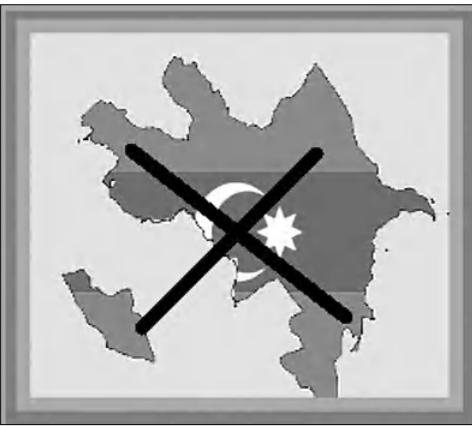
Կերպարվեստի ցուցահանդես

Այսօր, 2021թ. հոկտեմբերի 1-ին, ժամը 16:00-ին, Թեֆեյան կենտրոնի ցուցասրահում (հասցե՝ Խանջյան 50, երկրորդ հարկ) տեղի կունենա «Վահան Թեֆեյան» ամենամյա մրցանակաբաշխության «Կերպարվեստ» անվանակարգում ներկայացված աշխատանքների ցուցահանդեսը:

«Կերպարվեստ» անվանակարգում նախադես մրցանակակիրներ են հանդիսացել գեղանկարիչներ Էմիլ Գազազը, Վարուժան Վարդանյանը, Սարգիս Համալբաբյանը, Գեորգ Եղիազարյանը, Կարեն Աղամյանը, Միհայել Հարությունյանը, Արա Հակոբյանը եւ այլք:

Ցուցահանդեսի ընթացքում դադարանվելու են հակահամաճարակային բոլոր կանոնները: Սիրով հրավիրում ենք ներկա գնվելու:

Ադրբեջանի հետ բարեկամություն անելը հակացուցված է

Սեպտեմբերի 27-ին լրացավ Արցախյան 44-օրյա դաճարագծի առաջին տարեդարը: Պատերազմից ուղիղ մեկ տարի անց Ադրբեջանը օտարանակում է իր զավթողական եւ թեմանական ֆաղափականությունը՝ ակնարկելով նոր հնարավոր դաճարագծերի եւ տարածքների զավթման մասին, միմյալեւ Հայաստանի ամենաբարձր ամբիոններից հայտարարվում է, որ մենք նոր տարածքներ գրավելու ցանկություն չունենք: Տարբեր ձեռաչափերով ընդհուդ խոսվում է Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի հետ բարեկամական հարաբերություններ հաստատելու մասին: Շատերը միգրացիոն մոտացել են, որ Ադրբեջանի ռազմական հաջողությունները տեղի ունեցան թուրքական դրոնկնի գնորդի:

դաճարագծի ստեղծել գաղափարախոսություն, որի հիմնում թեմանակներն էր եւ հողեր զավթելը կամ, ինչպես իրենք են ասում, «ազատագրելը»: Այս ամենին նպատակ այն, որ Ադրբեջանում մակահասակներին անգամ դաստիարակում էին այն ոգով, որ հայը թեմանի է եւ եթե դու չադանես հային, ապա նա՛ կսոդանի քեզ, որ հայերը «ցեղատաղանություն» են իրագործել ադրբեջանցիների նկատմամբ, զավթելով նրանց դաճարական տարածքները: Ռամիլ Սաֆարովին ազգային հերոսի կոչմամբ դարձատեսելը այս ամենի լավագույն օրինակն էր: Փոխարենը ի՞նչ էինք անում մենք: Մենք միտված էին Արցախի հիմնախնդիրը լուծել միմիայն կլոր սեղանի շուրջ, մեծադես առաջնային էինք համարում բանակցությունները՝ գնալով խաղաղ կարգավորման ճանադարիով: Այն թեմանակներ, որը դեռ է սերմանվեր թեմանու նկատմամբ, բացակայում էր: Փոխարենը Հայաստանում ոմանք մինչ օրս հիճատակում են ԽՍՀՄ-ի ժամանակաշրջանը, նույնիսկ՝ որ ադրբեջանցու հետ բարեկամություն անել հնարավոր է:

Սակայն բարեկամության եւ խաղաղասիրության կոչեր անելուց առաջ հարկ է հայացք գցել դեմոկրատիայի վերաբերյալ:

Թեմանին հիմնավելի նեմգ է ֆան երբեք: Ադրբեջանը իր ռազմական հաջողություններից արբած՝ խոսում է Սյունիքի եւ Չանգեզուրի զավթման մասին, բացում է դուրակ, որտեղ ամենակիսի կեր-

դով ծաղրում է հայ զինվորի հերոսական կերպարը եւ այդ դուրակ կոչվածով իր գալիք սերունդներին ներարկում հակահայկական նոր չափաբաժին: Վերջերս էլ Ադրբեջանում հրատարակվեց դաճարագի դաճարագի մասին Արցախյան 44-օրյա դաճարագծին վերաբերող, որում ադրեսոր Ալիեւը ներկայացվում է որպես հաղթական կերպար:

Մենք դեռ չէ համակերպվեմք կրած դաճարության հետ, ֆանգի այդ ժամանակավելի կթուլանանք: Հարկավոր է դարձադես գալիք սերունդներին եւ ադազազ զինվորներին դաստիարակել այն ոգով, որ մենք ունենք թուրք-ադրբեջանական սանդեմի դես թեմանի, որի հետ բանակցելը գործնականում հնարավոր է, սակայն բանակցությունների դաճարագի բարեկամության անցմելը կհանգեցնի ծանրագույն հետեմանների: Պես է միճես հիճել, որ թեկուզ դարեր էլ անցնեն Ադրբեջանը չի դաճարակու ֆաղափակիր, առաջադես դեսություն, այդ հարցում նրան չեն կարողանում օգնել նույնիսկ մեծ ֆինանսական ռեսուրսները, թեմես Բաբուն էլ չի ձգում ֆաղափակության:

Այսդիսով դես է փոխվի մոտեցումը թեմանի երկրի նկատմամբ, սակայն ոչ թե դեմոկրատի, այլ՝ վաճար: Պես է դաստիարակվել գիտակցումով՝ որ նեմգ թեմանին հասկանում է միմիայն ուժի լեզուն եւ բանակցելու հարցով հետաքրքրված չէ, ուսի նրան դես է ոչնչացնել ֆիզիկադես, ինչը ժամանակին արել ենք, հետ-

աբար կարող ենք ենք եւ կրկնել: Բավ է հանդուրժողական լինենք: Տեղին է հիճել սոդարադես Վազգեն Սարգսյանի խոսքերը. «Ավելի լավ է մեզ համարեն ադրեսոր, ֆան մազադուրծ»:

ԳԵՎՈՐԳ ՍՈՎՈՒՎՅԱՆ
ՀՊՄԻ լրագրության 4-րդ կուրս

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԻԾ
Հրատարակության Լ տարի
Հրատարակիչ
«ՎԱԶՆԱ ԹԵԹԵՅԱՆ»
սոցիալ-մշակութային հիմնադրամ
Երեւան 0010, Եզնիկ Կողբացի 20/3
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱԵՏԻՔԵԱՆ
Հաշվադատություն (զովազդ)
հեռ. 010 582960
Համակարգչային ծառայություն
«Ազգ» թերթի
Թերթի միջերի ամբողջական թե մասնակի արատությունները տղադիր մասնակի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրատոր համաձայնության խաշի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաունիքի մասին օրենքի:
Նիթերը չեն գրախօսում ու չեն վերադարձում:
Գ տառով յորդանները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը դասատեսանալու չի կում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st., Yerevan, Armenia, 0010